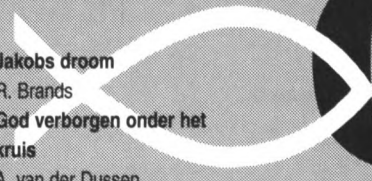

In dit nummer:

- 183 Jakobs droom
R. Brands
- 184 God verborgen onder het kruis
A. van der Dussen
- 186 Vluchteling en gemeente (4)
H.G. Bronsveld-Taute
- 188 Tot opbouw van het gereformeerde leven moet over kerkmuren heen
M. Busstra
- 189 Kerk in de wereld
P.A. Strating
- 191 Vrede voor Jeruzalem en Bethlehem
P.J. van Kampen
- 194 Geestelijke verzorging geen sluitpost
C. Smit
- 195 Roepie, sir ...
D.A. Lagewaard

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

Lied van Pinksteren

Jaap Zijlstra

Melodie: lied 44
uit: Land in zicht
uitgave: Kok, Kampen, 1969

*Wij leven van de wind
die aanrukt uit den hoge
en heel het huis vervult
waar knieën zijn gebogen,
die doordringt in het hart,
in de verborgen hof,
en uitbreekt in een lied
en opstijgt God ten lof.*

*Wij delen in het vuur
dat neerstrijkt op de hoofden,
de vonk die overspringt
op allen die geloven.
Vuurvogel van de vloed,
duif boven de Jordaan,
versterk in ons de gloed,
wakker het feestvuur aan.*

*Wij teren op het woord,
het brood van God gegeven,
dat mededeelzaam is
en kracht geeft en nieuw leven.
Dus zegt en zingt het voort,
geeft uit met gulle hand
dit manna voor elk hart,
dit voedsel voor elk land.*

Veertiendaagse uitgave van de
gereformeerde persvereniging opbouw

Redaktie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. P.J. van Kampen
Ds. J.M. Mudde
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
M.J.F. van der Wal
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redaktie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 0513-620476
Telefax: 0513-627036.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redaktie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 030-6961525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 0180-320205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min.
f 25,- contributie op bovenstaand
gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van
abonnementen uitsluitend bij de
administratie. Abonnementen kunnen ieder
moment ingaan, doch slechts per 31
december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot
15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 33,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of f 104,- per
luchtpost. Chequekosten buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 65 ct. per mm. bij 45 mm. breed
(excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30
uur, anderhalve week vóór
verschijningsdatum. Familieberichten
uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor
verschijning. Advertenties en
familieberichten rechtstreeks naar Nedag,
t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 0342-410760, fax 0342-492542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Opbouw wordt gedrukt op
gerecycled papier.

Dit tijdschrift wordt ten behoeve van
iedereen, die niet op de gebruikelijke
manier kan lezen, uitgegeven op
geluidscassette en/of in braille
of grootletter. Informatie en opgave:
CBB, Christelijke Bibliotheek voor
Blinden en Slechthzienden, Postbus 131,
3850 AC Ermelo, tel. 0341-551014.

ISSN 0030-3356

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van
meer dan plaatselijk belang.
Opgave: telefoon 0513-620476; tele-
fax: 0513-627036; E-mail:
kmuller@epsilon.nl

- 23 mei Predikantenconferentie in de
Tabernakelkerk te Apeldoorn;
onderwerp: 'Kerkdienst tus-
sen traditie en toegankelijk-
heid'
- 7 sept. Gereformeerd Appel, Amers-
foort
- 3 okt. Vrouwencontactdag te Dron-
ten; info: 0321-314081
- 9 nov. Zendingsnajaarsvergadering
Leerdam met samenwer-
kende kerken

In de eerstkomende nummers (o.a.)

J. Vonkeman, Van de oude man en
zijn geheimen

Bent u al lid van de Pers- vereniging

die *Opbouw* uitgeeft? De contribu-
ties van leden dragen bij aan de
instandhouding van ons blad. U
wordt lid als u min. f 25,- over-
maakt op giro 404945 tnv
Opbouw, Nieuwerkerk/IJssel, met
vermelding: 'Persvereniging'.

Ontvangen boeken

**St. Ned. Geref. Jeugdwerk,
Samen thuisraken in de bijbel;**

een handleiding.

34 blz., f 2,50

Uitg. NGJ, Wittgensteinlaan 347, 1062 KJ Amster-
dam

Ds. C. Vonk,

De Heidelberger Catechismus;

preken; deel 13, zondag 39-41.

31 blz., f 3,-

Uitg. A.C. de Vries jr, Graaf Florisstr. 53, 3117 PJ
Schiedam

P.L. Los,

Van gelijke beweging als wij;

over leren van -, omgaan met - en behandelen
van mensen zoals wij zelf zijn.

Pastoraal perspectief.

112 blz., f 16,50 ISBN 9060470079

Uitg. Oosterbaan & Le Cointre, Goes

Ds. C. den Boer,

2 Korinthe VII-XIII; deel 2

231 blz., f 34,90

ISBN 9029713712

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen i.s.m. EO, Hilver-
sum

Dr. W.H. Velema,

Over geloofsverantwoording.

Apologetiek in de praktijk.

58 blz., f 9,50 ISBN 907246219X

Uitg. Willem de Zwijgerstichting, Apeldoorn

Drs. A.G. Knevel (red.),

Bijbel en kind.

Theologische verkenningen.

163 blz., f 24,90 ISBN 902971252X

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen i.s.m. EO, Hilver-
sum

W.G. Rietkerk e.a.,

Platzak bij de wensput;

Facetten van de moderne jeugdcultuur.

96 blz., f 17,50 ISBN 9029713933

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen i.s.m. l' Abri

Drs. N. Dijkstra-Algra e.a.,

De weg van God;

Wat er vandaag nog over Jezus te geloven valt.

88 blz., f 14,90 ISBN 9029713976

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Jan Nieuwenhuis,

Het laatste evangelie;

Een goed bericht van Johannes voor de gemeente
van nu. Deel II

264 blz., f 49,50

ISBN 902428953X

Uitg. Kok, Kampen

Jakobs droom

„...toen droomde hij...; ... dit is de poort des hemels...”
(Gen. 28:10-22)

R. Brands, Middelburg

Hemelvaart

Er is – heel globaal aangeduid – een zekere relatie tussen het feest van Christus' hemelvaart en hetgeen Jakob ervaart in zijn droom:

Wat Jakob ziet, is een tweerichtingverkeer tussen hemel en aarde. „En zie, engelen Gods klommen daarlangs op en daalden daarlangs neder”, zo lezen we in vs. 12.

Van tweerichtingverkeer is ook sprake in de persoon van Jezus: de komst van Christus op aarde (Kerstfeest) is de ene en zijn terugkeer naar de hemel (hemelvaartsfeest) is de andere richting.

Zowel in Jakobs droom als in de persoon van onze Heer Jezus Christus is sprake van *echte communicatie tussen hemel en aarde*.

In beide gevallen is ook de manier waarop erover verteld wordt heel plastisch: Jakob ziet van die ladder wel de plaats van het eindpunt, maar niet het eindpunt zelf. Daar staat nl. de Heer zelf. En ook bij Lucas' beschrijving van Jezus' hemelvaart ligt de nadruk niet op een plaatsaanduiding waar Jezus nu gebleven is, maar ligt ook de nadruk op de Heer, die weliswaar weggaat, maar die weer terugkomen zal.

Geloof en ongeloof

Jakobs droom is meer dan het doorbreken van het onderbewuste in beelden, maar veeleer een ervaring van een ontzagelijke werkelijkheid. Jakob heeft hier geen last van zijn geweten, maar hij ontvangt een boodschap: In dat tweerichtingverkeer komt iets van Gods barmhartigheid naar voren. God laat zich kennen als een God, die niet op een afstand blijft, maar die contact wil hebben met mensen, ook al hebben die mensen hun medemensen bedrogen. Immers, wat Jakob gedaan heeft, kan niet door de beugel van de menselijke moraal. Wij zouden, als we in Gods plaats waren, wel anders handelen met zo'n bedrieger, die bovendien nog heeft laten zien en horen, dat hij eigenlijk voor zijn eigen

leven niet met God wenste te rekenen: in hoofdstuk 27:20 horen we hoe Jakob spreekt tegenover zijn vader Isaäk over „de Here, uw God”. *Niet Jakobs God dus, maar afstandelijk 'uw God' en dat betekent dan wel zoveel als: niet de mijne. Jakob is hierin als veel moderne mensen, die wel over God gehoord hebben in hun opvoeding thuis of op school, maar die zich het geloof in die God niet eigen gemaakt hebben en over Hem alleen maar afstandelijk kunnen spreken en feitelijk ongelovig zijn.*

Bevestiging van de zegen

Wat God tegen Jakob zegt, vertoont ook weer overeenkomst met wat Jezus tegen Zijn discipelen zegt bij Zijn hemelvaart: vergelijk maar het: „Zie, Ik ben met u” uit Gen. 28:15 met het: „En zie, Ik ben met u al de dagen

*echte
communicatie
tussen hemel
en aarde*

tot aan de voleinding der wereld” uit Matth. 28:20. In beide gevallen wordt duidelijk gemaakt, dat God trouw is aan Zijn belofte. Van Jakobs schijnbaar doodlopende leven zonder toekomst wordt een open leven met rijke toekomst gemaakt, door Gods zegen: Jakobs nageslacht zal naar alle streken uitgebreid worden, hij zal een zegen zijn voor heel de aarde, hij zal Gods hulp en bijstand ondervinden, hij zal terug mogen keren naar zijn eigen land.

Jakob heeft dan misschien God wel vaarwel gezegd, Hem niet meer erkend als *zijn* God (zie boven), maar God blijft wel zeggen: Ik ben *uw* God. De belofte, die God eens aan Abraham deed, wordt nu aan Jakob gedaan. Dat betekent echter niet, dat de Here achteraf toch Jakobs handel en wandel goedkeurt. God stelt er echter wel een soort grens aan, maar een ander soort grens dan Jakob zou willen stellen: Jakob wil er toch nog weer een soort handeltje van maken: als (d.i. *vanaf het moment dat*) God gedaan heeft, wat Hij heeft beloofd,

zal Jakob Hem dienen; maar God zegt: „Ik zal u niet verlaten, *totdat* Ik gedaan heb, wat Ik u heb toegezegd”.

Een opgerichte steen

Ontzag voor God spreekt tenslotte uit Jakobs woorden en daden aan het eind van deze geschiedenis. Over het formaat van de steen, die Jakob opricht wordt niets verteld, maar wij zijn wellicht geneigd bij het begrip 'opgerichte steen' te denken aan het formaat van een hunebedsteen of zoiets. Het feit, dat de door Jakob opgerichte steen dezelfde is als de steen, die hij in de nacht als hoofdkussen heeft gebruikt, lijkt dat niet te ondersteunen. Wel is het zo, dat als Jakob andermaal in Betel komt (Gen. 35), hij kennelijk moeite heeft om de steen terug te vinden en er niet direkt aan denkt, dat hij hier een gelofte heeft in te lossen. Een licht gedane gelofte wellicht?! Maar Jakob moet na deze gebeurtenis in Betel zijn zwerftocht in elk geval voortzetten; hij moet nog veel leren; hij kan niet door de 'poort des hemels', die hij gezien heeft, maar moet verder trekken naar Paddan-Aram. Het moet allemaal nog veel dieper in zijn hart doordringen, maar omdat er communicatie is met de hemel, kan Jakob ook verder gaan onder geleide van die God, die ook voor ons de toekomst open doet naar Zijn belofte in Christus gegeven.

Bijbel

„Het geschreven Woord is gegeven om ons in relatie te brengen met het Levende Woord.” (vertaling uit het Engels)

James Ryle,
The hippo in the garden

God verborgen onder het kruis

A. van der Dussen, Eindhoven

Volgens Luther is 'objectieve' kennis van God voor ons niet weggelegd. Doordat wij als zondaren voor zijn aangezicht staan, kennen wij Hem anders dan de engelen. Aanschouwen zij Hem in zijn hemelse majesteit – voor ons verbergt God zich onder Christus' lijden op Golgotha. Daarover gaat dit artikel.

Oorlogsgeweld en milieurampen

De vraag die Luther zich stelt is even eenvoudig als wezenlijk: 'Waar vinden wij God?' Het is een vraag die ook in onze tijd indringend op ons afkomt. Wij leven in een wereld die zo chaotisch, zo misvormd en zo gepijnigd is, dat het voor hoe langer hoe meer mensen, ook christenen, steeds moeilijker wordt om een relatie te zien tussen deze wereld en God. Vanouds leken er genoeg dingen te zijn die van zich af wezen naar God: de schoonheid van de natuur en de onvoorstelbare ingewikkeldheid van planten en dieren schreeuwden om zo te zeggen uit dat achter deze wereld de Schepper staat. Nog altijd zijn velen door dat besef gegrepen. Maar op het moment dat een prachtig landschap het decor wordt voor oorlogsgeweld, wordt het veel moeilijker om de lijn door te trekken naar God. En de overweging dat de vleugels van een vogel zo ingenieus geconstrueerd zijn dat er wel een God móet zijn, verschrompelt tot een dorre abstractie als duizenden zeevogels ten gevolge van een olieramp hun vleugels niet meer kunnen ontvouwen. Met andere woorden: juist de concrete wereld om ons heen, met milieurampen en oorlogsgeweld en noem alles maar op, lijkt het zicht op God te verduisteren. Vanuit de natuur opklimmen naar God in zijn schepingsmajesteit – dat is niet zo'n vanzelfsprekende weg als het lijkt. En daarom is het zo onverwacht actueel als Luther verklaart dat die weg geblokkeerd is en dat wij God dienen te zoeken waar wij Hem het minst zouden verwachten: in de verborgenheid.

Zonde

Luther is tot die gedachtengang gekomen vanuit het inzicht, dat de zonde

ons verhindert om vanuit de natuur een brug naar God te slaan. Want wat is dat precies, 'zonde'? Het is veel meer dan dingen doen die God verbiedt. Het is een rampzalige versterking van de verhouding tussen God en ons. De juiste verhouding is dat wij de Schepper de eer bewijzen die Hem toekomt en onze plaats weten als volstrekt van Hem afhankelijke schepselen. De zondaar echter neemt geen genoegen met zijn positie als schepsel: hij richt zich niet in heel zijn wezen op de Schepper, maar heeft een geweldige drang om zich van God te ver-zelf-stand-igen, om op zichzelf te gaan staan. Soms gebeurt dat heel platvloers, bijvoorbeeld wanneer iemand lak heeft aan God en zijn geboden en domweg doet waar hij zin in heeft. Maar de zonde kan ook de geraffineerde vorm aannemen, dat men God gebruikt om er zelf beter van te worden. Dat gebeurt bijvoorbeeld wanneer mensen een fatsoenlijk godsdienstig leven leiden, enkel en alleen omdat ze in de hemel willen komen. Ook in dat geval worden de verhoudingen rigoreus geschonden: het is een mens dan om zichzelf te doen en niet om de dienst aan Góð. God wordt gedegradeerd tot iemand die een nuttige dienst aan de mens bewijst. Zelfs is het zo, dat overal waar mensen hun

De enig ware God laat zich slechts vinden op Golgotha

zekerheid in zichzelf zoeken, zij God tekort doen. Geschapen zijn houdt immers per definitie in, dat je geen enkele andere zekerheid hebt dan dat de Schepper jou er laat zijn. Wie zekerheid in zichzelf zoekt, doet in feite niet anders dan zich emanciperen van zijn Schepper. Alles bij elkaar betekent dat, dat de zonde een structuur in het menselijk leven is geworden waaruit niemand meer kan ontsnappen. Want elke poging om op eigen kracht met de zonde te breken, is in werkelijkheid juist een bevestiging van die fatale versterking van de verhoudingen. Immers, ook wie alles op alles zet om geen zonde meer te doen, is als zodanig nog verwoed bezig aan God te demonstreren hoe goed hij zichzelf kan redden! Echt breken met de zonde kan alleen, als je

God eindelijk erkent als de enige bestaansgrond die je hebt. Dat wil zeggen: alleen die mens houdt op zondaar te zijn, als hij zijn pogingen staakt om zich van God te verzelfstandigen en zijn lot volkomen in Gods handen legt.

Genade

Maar dat is eng! Want je lot volkomen in zijn handen leggen, terwijl je van jezelf wéét dat je Hem in zijn eer ontzaglijk tekort hebt gedaan – dat is vragen om moeilijkheden. God néemt het immers niet dat zijn schepsel Hem zo onvoorstelbaar brutaal van zijn plaats duwt. De toorn van God was voor Luther diepe realiteit. Maar juist daarom ging de hemel voor hem open toen hij ging begrijpen dat de Here een *genadige* God is: een God, die eigenhandig de gevangenis van de zonde openbreekt en ons in Christus uitnodigt om vertrouwend en hoopvol ons leven aan Hém toe te vertrouwen. Zo kon Luther het evangelie samenvatten in die twee motto's die op elkaar passen als hol en bol: **sola gratia** en **sola fide**. Hoe ontsnappen wij, zondaren voor Gods aangezicht, aan de gerechtvaardigde toorn van God? Alleen door genade; alleen door geloof. 'Geloof' is voor Luther dat je je restloos overgeeft aan God, in het vertrouwen dat Hij genadig is.

Zo is er voor de mens als zondaar voor Gods aangezicht dus maar één uitweg: die van de radicale overgave aan zijn genade. Elke andere poging om toenadering te zoeken tot God is heilloos. Daarom heeft Luther geen goed woord over voor de gangbare opvatting, dat een mens bij God kan uitkomen via de schepping. Zijn bezwaar is niet alleen dat je op die manier nooit de ware, genadige God vindt, maar ook dat je Hem dan voor de zoveelste keer niet serieus neemt. Naar zijn gevoel is het namelijk zeldzaam hoogmoedig om net te doen alsof er niets aan de hand is tussen God en jou, en vanuit een zogenaamde 'neutrale' positie naar Hem op zoek te gaan. Immers, wie dat doet weigert in feite te erkennen dat hij God groot onrecht heeft aangedaan, en wijst Gods genade van de hand! In heel dat streven naar een objectief kennen van God manifesteert zich opnieuw dat onuitroeibaar lijkende voornemen van de mens om zijn eigen (religieuze) boontjes te doppen.

Ezeltje Prik

Voor Luther staat vast, dat God zich voor dat karretje niet laat spannen. De Here gaat niet mee in dat menselijk wegllopen uit zijn hoogst kritieke positie als zondaar. Hij spreekt de mens aan op diens schandelijke miskenning van zijn hoogte als Schepper. Hij roept hem op, eindelijk toch de ware verhoudingen te erkennen en zich aan Hem over te geven. En Hij stelt zichzelf tegenover de mens heel nederig op, als de God die de minste wil zijn, die wil vergeven, en die bereid is de menselijke zondesschuld af te wentelen op het hoofd van zijn lieve Zoon... De enig ware God laat zich slechts vinden op Golgotha. Wie weigert Hem daar te zoeken, zal Hem nooit vinden. Luther zegt: God verbergt zich voor die hoogmoedige mensen, die net doen alsof er geen zonde is en denken dat ze langs de gewone weg, via de schepping, naar Hem kunnen opklimmen. Hij onttrekt zich aan hun mystieke beleving en scherpzinnige redeneringen. Men kan op die manier misschien nog wel allerlei vormen van religiositeit ontwikkelen, maar die hebben niets te doen met onze Schepper die ons in Christus genadig is. Luther vergelijkt mensen die God zoeken buiten onze gekruisigde Heer om met geblinddoekte kinderen die 'Ezeltje Prik' spelen: ze verbeelden zich dat ze God 'te pakken' hebben, maar in werkelijkheid zitten ze er helemaal naast en hebben ze niets dan Gods toorn te vrezen. Zo heeft God de wijsheid van de wereld tot dwaasheid gemaakt (I Corintheërs 1:20). Alle religie die er niet de uiterste ernst mee maakt dat de mens als zondaar voor Gods aangezicht staat, of ze nu door de moslims of door de Joden of door christenen bedreven wordt, is een slag in de lucht, een illusie.

De ware God kom je alleen tegen op een plek waar je Hem nooit zou verwachten: in het Christus' lijden. Want wie zou God nu ooit zoeken aan een kruis? Van God mag je sterkte en majesteit, heiligheid en verhevenheid verwachten. Het kruis van de Here Jezus toont niets van dat alles. Het is menselijkheid op z'n treurigst. Maar nota bene: juist daar waar de mens Jezus van Nazareth de laatste adem uitblaast na op een vreselijke manier doodgemarteld te zijn, dáár toont God wie Hij is. De dood van Jezus is Gods overwinning op de dood; het hoogtepunt van menselijk onrecht is de triomf van God over de zonde; de diepe duisternis van Godverlatenheid bevat het stralende licht van de verzoening.

Luther zegt: God verbergt zich onder het tegendeel van wat en Wie Hij is, en zó openbaart Hij zich. Zo neemt de wijsheid van God de gestalte van dwaasheid aan, en zo gaat zijn kracht helemaal schuil achter zijn zwakheid. Deze laatste woorden verwijzen natuurlijk naar wat Paulus geschreven heeft over het 'dwaas' en het 'zwakke' van God (I Corintheërs 1:25). Het is niet teveel gezegd, dat Luther als wei-

Wij zullen nooit vanuit deze wereld God in beeld kunnen krijgen

nig anderen in de geschiedenis van de kerk de diepte gepeild heeft van die vreemde woorden van Paulus. Hij heeft met heel zijn wezen de aanstoot en de absurditeit ervaren van een God die zich openbaart in de gekruisigde Christus (I Corintheërs 1:23). En met een uitzonderlijke Geestelijke intuïtie heeft hij de betekenis hiervan in het licht gesteld. God verborgen onder het kruis – dat is ons houvast als wij op zoek zijn naar God. In het licht van Luthers interpretatie van I Corintheërs 1 is het niet toevallig, dat het zoveel mensen niet meer lukt om vanuit de schepping, geteisterd als zij is, een brug te slaan naar God. Luther zou zeggen, dat wij daarin stuiten op het feit dat God de wijsheid van de wereld tot dwaasheid heeft gemaakt. God is kennelijk nog steeds bezig af te rekenen met het door en door hoogmoedige streven van zondaren, om vanuit de natuur naar Hem op te klimmen. Hijzelf laat dat streven eindigen met een fiasco: een wereld vol oorlogsgeweld en milieurampen brengt ons allerminst op het spoor van een lieflijke Schepper, maar grijnst ons aan als een duivelse chaos. Zo drukt de moderne tijd ons met de neus op de feiten: God verbergt zich voor ons, zolang wij halsstarrig proberen Hem buiten zijn genade om in beeld te krijgen. Hij verbergt zich – onder het kruis. Daar openbaart Hij zich in zijn macht en glorie.

Geloof

En zo dwingt Hij ons de weg van het geloof te gaan. Want wat is geloof? Luther zegt: het heeft met dingen te doen die je niet ziet (Hebreeënen 11:1). Nu was God nooit minder waarneembaar dan toen zijn Zoon stierf aan het kruis. Alles kwam toen dus aan op geloof, geloof dat Hij er tóch was, pre-

cies zoals Jezus het gezegd had. Ja, want bij alle verborgenheid van God draait het om wat Hij zegt, om het evangelie. God heeft zijn woord gegeven: daar zul je Mij vinden. Maar je ziet er niks van, helemaal niks. Hij is diep verborgen onder het tegendeel. De sterke, machtige, reddende God vermomt zich als een zwakke, lijdende, aan de dood prijsgegeven man – de Man van smarten. Alleen het geloof kijkt door die vermomming heen en laat er zich niet door van de wijs brengen. Het geloof immers houdt vast aan het woord van die man: 'Ik ben jouw Verlosser'. Zo staat is er maar één begaanbare weg naar God toe: die van het geloof in Jezus Christus, de Gekruisigde. Langs die weg zul je tenslotte op Hem stuiten, op jouw machtige, reddende, leven gevende God.

En de Godservaringen in de natuur dan? Houdt een mens, die 's morgens avondmaal gevierd heeft en 's avonds het beeld van zijn goede God terugvindt in de overweldigende schoonheid van een zonsondergang, zichzelf voor de gek? In geen geval! Maar waar het om gaat is dat 's morgens die avondmaalsviering is geweest. Daar, verborgen onder de tekenen van brood en wijn, heeft God zich doen kennen als onze sterke, reddende, genadige Schepper. Dat is de enige plek waar wij mensen, die lijden onder de duivelse chaos van deze wereld en onder de angst voor schuld en dood, stuiten op God. Dat vraagt geloof: volhardend het evangelie vertrouwen dat Hij dáár zijn hart voor ons opent en als onze Redder voor ons in de bres springt. Vanuit dat geloof zullen wij Hem inderdaad kunnen herkennen in de schoonheid van een zonsondergang. Maar dan ook alleen van daaruit. Wij zullen nooit vanuit deze wereld God in beeld kunnen krijgen. Het is andersom: vanuit het geloof in Jezus Christus, in wie God zich verborgen én geopenbaard heeft, zullen wij de wereld in beeld krijgen als het schouwspel van zijn toorn en zijn genade.

Vluchteling en gemeente (4)

H.G. Bronsveld-Taute, Ede

Hetgeen in het vorige nummer van ons blad onder bovenstaande titel te lezen stond, vormde het eerste deel van het door mevr. Bronsveld-Taute gehouden referaat op de Diaconale Conferentie 1995.

Hieronder vindt u het tweede deel van haar verhaal. En daarmee zijn dan alle inleidingen, zoals die op de Diaconale Conferentie zijn gehouden, gepubliceerd.

Concrete activiteiten ten behoeve van vluchtelingen

Voor de hieronder genoemde literatuur, apparatuur en instanties is een adressenlijst beschikbaar. Op de diaconale conferentie is deze lijst onder de diakenen verspreid. Wellicht kunt deze adressenlijst bij uw diakonie krijgen.

Mocht dit niet lukken dan kan er bij mij een adressenlijst worden opgevraagd. Mijn adres is onderaan het artikel vermeld.

1. Vervoer naar de kerkdiensten:

Dit was alleen geregeld voor vluchtelingen in het AZC. Op het AZC stonden onze kerkdiensten aangekondigd met de tijd van vertrek. Hiervoor was een rooster opgesteld waarbij men 1 keer in de 2 à 3 maanden moest rijden. Deze frequentie is natuurlijk afhankelijk van het aantal vrijwilligers. Vluchtelingen uit Ede komen op eigen gelegenheid.

2. Vertaling van de kerkdiensten:

vertaling vond plaats in frans en engels. Het kan op verschillende manieren:

- tijdens de dienst op kleine papieren samenvattingen opschrijven en doorgeven
- van te voren op een A4 een samenvatting van de preek schrijven. Een nadeel is dat vluchtelingen in 5 minuten klaar zijn met lezen. Dat verhoogt niet de betrokkenheid bij de dienst. Daarnaast betekent het veel werk voor de vertaler.
- mondeling in het oor fluisteren. Nadeel is dat er evenveel vertalers als vluchtelingen nodig zijn.

- via een vertaalinstallatie. Dit is vooral een oplossing wanneer er veel franstalige vluchtelingen zijn, omdat voor hen vaak moeilijk vertalers te vinden zijn.

Het is raadzaam om een vaste plek in de kerk uit te zoeken waar mensen er het minste last van hebben. Gemeenteleden die het hinderlijk vinden kunnen dan elders gaan zitten. In onze gemeente zijn standaard bijbels beschikbaar in het engels en frans voor gasten.

Er zijn vertalingen beschikbaar in het engels en frans van orden van dienst, de Heidelberger Catechismus, het avondmaalsformulier enz. Deze zijn verkrijgbaar via op de adressenlijst genoemde organisaties.

Vluchtelingen, die al langere tijd in Nederland zijn zullen steeds beter Nederlands leren spreken, waardoor op termijn dit probleem verdwijnt.

- 3. Koffiedrinken:** Een koffiedrinkrooster is opgesteld zodat vluchtelingen na de dienst bij iemand uit de gemeente op bezoek kunnen gaan. De vluchtelingencommissie heeft daar actief mensen voor benaderd. Het is prettig als veel mensen meedoen, dan leren de vluchtelingen veel mensen kennen en de drempel om mee te doen voor gemeenteleden is minder hoog doordat de frequentie niet zo hoog is.

- 4. Bijbelstudie:** Met vluchtelingen werd persoonlijk bijbelstudie gedaan, indien daar behoefte aan was. Vragen en achtergronden van de betreffende vluchteling komen via individuele studie het beste aan bod. Soms was de aanleiding een verzoek tot lidmaatschap, soms omdat iemand pas tot geloof was gekomen of meer van het geloof wilde weten. De vluchtelingencommissie benaderde mensen uit de gemeente om dit te doen. Ook is het goed om vluchtelingen te attenderen op de mogelijkheid om een schriftelijk bijbelcursus te doen via Info-contact te Utrecht. Daarnaast kan

het meedoen aan een gewone bijbelstudiekring in de gemeente worden gestimuleerd indien de taalvaardigheid dat mogelijk maakt.

- 5. Literatuur:** Het AZC in Lunteren gaf toestemming om Bijbels in meerdere talen en enkele christelijke boeken in frans en engels in de bibliotheek te plaatsen. Vluchtelingen, vooral in AZC's, hebben veel tijd om te lezen.

Onze vluchtelingencommissie heeft daarnaast christelijke boeken in voor komende talen aangeschaft, die zij uitleent aan vluchtelingen. Verder schenken we Bijbels in hun eigen taal indien nodig.

Een deel van de vluchtelingen houdt meer van luisteren dan lezen. Er zijn cassettes met lezingen te verkrijgen. Muziekcassettes met christelijke muziek in eigen taal (meer gospel dan echt westers kerkelijk muziek) zijn ook zeer geliefd. Verkrijgbaar bij de EAS en mevr. De Stigter.

- 6. Gastgezinnen:** Gezinnen in de gemeente zijn gevraagd om op regelmatige basis 1 keer per week/twee weken contact te onderhouden met een vluchteling. Zodat de vluchteling een plek krijgt, waardoor hij zich meer thuis kan voelen.

- 7. Maaltijden:** De vluchtelingen in onze gemeente konden gezamenlijk bij een gemeentelid eten, volgens een bepaald rooster. Het is een leuk idee maar bij ons was het nakomen van afspraken een probleem.

- 8. Financiële steun:** Het geven van financiële steun gebeurt altijd via de diaconie. Belangrijk hierbij is dat eerst wordt gecontroleerd of beroep kan worden gedaan op bestaande voorzieningen zoals de sociale dienst, de Bijzondere Bijstand, of eventueel een noodfonds bij Vluchtelingenwerk Nederland (VVN) ter plaatse. Mocht dit

tot niets leiden dan kan men overgaan tot steunverlening. Het is goed VVN hierover in te lichten.

Als norm voor steunverlening zou kunnen worden gehanteerd: Geef aan een vluchteling hetzelfde als je zou geven aan een Nederlander in de bijstand, tenzij er belangrijke redenen voor zijn om hiervan af te wijken. Een van die redenen zou kunnen zijn dat een Nederlander nog een beroep zou kunnen doen op een sociaal netwerk, dat bij een vluchteling ontbreekt.

Reden voor deze norm is dat je mensen niet in verleiding moet brengen om lid te worden om financiële redenen en anderzijds scheve verhoudingen in de gemeente moet voorkomen. Maar in veel van de gevallen kan praktische hulp door gemeenteleden de financiële steun overbodig maken.

9. Culturele avond/dag: De wederzijdse kennismaking verdiepen door het geven van presentaties van eigen cultuur door de vluchtelingen b.v. eten, kleding, muziek en gewoonten. Maar ook andersom doordat Nederlanders aan vluchtelingen typisch Nederlandse dingen/gewoonten laten zien.

10. Bij overplaatsing van een vluchteling vanuit een AZC of OC naar een andere plaats in Nederland is het belangrijk contact te leggen met een kerkelijke gemeente ter plaatse, zodat het contact wordt voortgezet. Als het gaat om de kerkkeuze evangelisch of reformatorisch, is het belangrijk om te kijken naar de persoon en geloofsbeleving van de vluchteling. Informeer ook na verloop van tijd bij de vluchteling hoe het gaat.

Hoe komt dat contact tot stand? Via kennissen in kerken ter plaatse, door het opvragen van telefoonnummers van kerken ter plaatse, via Stichting Gave, via de Commissie Vluchtelingen en Asielzoekers (Ger.kerk.vrijg.). Daarnaast kunnen op landelijke ontmoetingsdagen over vluchtelingen van Evangelie en Moslims of Gospel for Guests contacten worden gelegd. Naar aanleiding van dit punt kom ik nu nog met het volgende idee. Om het onderlinge contact soepel te laten lopen in geval van overplaatsing verzoek ik die Nederlands Gereformeerde Kerken die te maken hebben met vluchtelingen een contactpersoon aan mij op te geven, zodat er een adressenlijst kan worden gemaakt. Deze adressenlijst kan dan aan alle contactpersonen worden toegezonden. Mijn adres is: Hogerhorst 101, 6714 LD Ede, tel. 0318-636245

Boekbespreking

Reality 3.1

In het najaar van 1994 zond de EO het programma 'Reality 3.1' uit: een serie van 9 vraaggesprekken met 3 christen-denkers. De programma's waren het bekijken en beluisteren meer dan waard.

De interviews zijn nu gebundeld in een boek, dat bij uitgeverij Buijten & Schipperheijn verscheen. Er staat ook veel nieuwe informatie in, die destijds in de beperkte TV-tijd (9x22 minuten) niet kon worden uitgezonden. Reality 3.1 is de opvolger van 'Wit begint, zwart wint'. Als nadeel van de eerste bundel noemde ik destijds dat de vraaggesprekken fragmentarisch waren: er was te weinig ruimte om dieper op de belangwekkende stof in te gaan. In de nieuwe bundel, 'Reality 3.1', wordt aan de ondervraagden meer recht gedaan: in de bijna 200 bladzijden komen ze goed uit de verf.

Archibald Hart

Het meest uitgebreid komt de psycholoog Prof. Dr. Archibald Hart aan het woord. Hij vertelt o.a. over het zelfbeeld in relatie tot de hedendaagse ik-cultuur en over het beeld dat je van jezelf mag hebben in relatie tot God. Daarbij komen ook de onderwerpen schuld en schaamte uitgebreid aan bod. Volgens Hart hebben christenen soms een overmatige neiging tot verloochening en hebben ze moeite met het goed hanteren van schuld en geluk. „Ik zeg wel eens dat we een theologie van de emoties nodig hebben” (28). Hart zet zijn visie o.a. af tegen de gedachten van Freud, Jung, Rogers en Skinner. Het tweede hoofdstuk gaat over vrijheid van handelen in tegenstelling tot verslaving. Men kan o.a. verslaafd zijn aan werk, alcohol, drugs, nicotine, hardlopen, seksualiteit, eten en zelfs aan godsdienst. Hart erkent dat genezing door het gebed de meest drastische genezing is. Toch blijkt professionele hulp vaak noodzakelijk. Daarom noemt Hart het tragisch dat in sommige kringen aan mensen professionele hulp onthouden wordt (62).

Ajith Fernando

Het tweede deel van de bundel omvat vraaggesprekken met Dr. Ajith Fernando. Hij woont in Sri Lanka en heeft veel hindoes, boeddhisten en moslims ontmoet. Kenmerkend voor alle religies is, dat het lijden een plaats moet krijgen. Tegenover de fatalistische houding van andere godsdiensten laat Fernando zien hoe het christelijk geloof op een heel eigen en unieke manier met het lijden omgaat. „De christelijke benadering is een actieve respons. Christenen geloven dat God het lijden in de wereld niet wil” (93). Toch blijkt in de praktijk dat ook christenen fatalistisch op het lijden kunnen reageren.

Fernando noemt dit geen bijbelse respons. Christenen die intens bezig zijn met het vraagstuk van het lijden in hun leven en in de wereld vinden in dit hoofdstuk heel indringende opmerkingen.

Bob Gordon

Als laatste komt Dr. Bob Gordon aan het woord. Hij gaat o.a. in op het vraagstuk van de zonde en de verlossing. Kan een mens in zichzelf goed zijn? Hoe kon het gebeuren dat de mens in zonde is gevallen? Wat zeggen moderne psychologen over goed en kwaad in de mens? Een opmerkelijke uitspraak: „Wij hebben het vaak over zonde als iets uiterst negatiefs. Maar ik vind de zonde in de Bijbel eigenlijk adembenemend! Wanneer de Bijbel het over zonde heeft, gaat het niet om een enorme opeenhoping die ons in de grond doet wegzakken of waardoor we hopeloze veroordeelden worden, nee, zonde doet ons beseffen wat we zijn. Zo ben ik, God. En dan vertelt God wat je eraan kunt doen” (153).

Beoordeling

Reality 3.1 is zeer de moeite van het lezen waard. Vooral de gesprekken met dr. Ajith Fernando vond ik verhelderend en bemoedigend. Fernando geeft geen sluitende antwoorden, maar laat wel overtuigend de meerwaarde zien van het christelijke geloof ten opzichte van de zgn. 'oosterse' godsdiensten. Voor studenten die in hun opleiding veel met psychologie te maken hebben biedt het vraaggesprek met dr. Archibald Hart een aantal belangrijke inzichten. De interviews worden afgesloten met een lijst met vragen. De literatuurlijst is helaas onvolledig, omdat er slechts titels (geen uitgever en jaartal) worden vermeld.

N.a.v.: Noor van Haften en drs. Pieter van Kampen, Reality 3.1, 189 blz., f 24,50. De uitgever is: Buijten & Schipperheijn, Amsterdam, 1995.

H. Algra, Den Helder

Conferentie Nederlands Gereformeerde Predikanten

Op donderdag 23 mei a.s. vindt de jaarlijkse predikantenconferentie plaats. Deze wordt gehouden in de Tabernakelkerk, Waalstraat 2 te Apeldoorn. Inloop vanaf 9.30 uur, aanvang 10.00 uur, afsluiting 15.30 uur. Thema: De kerkdienst tussen traditie en toegankelijkheid. Deze bezinning op onze kerkdiensten zal worden ingeleid door dr. A.W. Velema, Chr. Geref. predikant, thans als legerpredikant geplaatst in het Prot. Mil. Vormingscentrum 'Beukbergen'. In het middagprogramma een bijdrage door de Ned. Geref. Hoeksteengemeente van Amsterdam-Noord olv ds. N.A. Viss.

Namens de commissie, W. van Dijk

Deelnemers jaarvergadering Opbouw gaan met elkaar in gesprek:

'Tot opbouw van het gereformeerde leven' moet over kerkmuren heen

Marjon Busstra, Amersfoort

De Gereformeerde zuil bestaat niet meer. Daarom graag meer aandacht voor ontwikkelingen en gebeurtenissen buiten onze kerkmuren. Door de deelnemers van de jaarvergadering van Opbouw op 23 maart jl. werd hard na- en meegedacht. En dat was ook de bedoeling. Bestuur en redactie kozen voor een iets gewijzigde opzet en het resultaat mocht er zijn.

Het is niet alleen meer consumeren op de jaarlijkse vergadering van de Gereformeerde Persvereniging. Nee, er moet ook iets gedaan worden. Ongeveer honderd lezers en leden voelden daar dit jaar wel wat voor en trokken op naar de Utrechtse Jeruzalemkkerk. De jaarvergadering moet meer een plaats van ontmoeting worden, een plek waar lezers, redactie en bestuur van gedachten wisselen over 'ons' blad. Hoewel dat 'ons' steeds meer lezers minder zegt. Immers, zoals een van de aanwezigen opmerkte, het gereformeerde leven bestaat niet meer. Er bestaat geen eenheid meer in kerk, school en organisatie: „Onze jongeren zien die eenheid niet en beleven dat niet als een gemis. We zullen onze aandacht moeten verschuiven van waarheidsvinding naar zingeving, waarbij Christus centraal staat.”

Openheid

Aandacht voor de jongeren bleek bij meer leden van de vereniging te leven. Volgens een van hen speelt het leven van de jeugd zich maar voor een zeer gering deel in onze Nederlands Gereformeerde kring af. De vraag om openheid kwam ook sterk naar voren in de korte inleidingen van vier Nederlands Gereformeerde kerkgangsters. 'Tot opbouw van het gereformeerde leven?' Ja, maar dan wel over kerkmuren heen.

De heren H. Looyenga uit Delft, S. Huizinga uit Arnhem, J. van der Stoep uit Den Haag en Peter Scheele uit Eindhoven waren gevraagd hun mening over het blad Opbouw eens op papier te zetten. Kernbegrippen in de betogen van deze vier broeders waren 'sprekers van buiten', 'jeugd', 'aandacht voor de persoonlijke beleving', en je niet alleen op het Nederlands Gereformeerde richten. Dat laatste niet alleen omdat een groot deel van het leven van veel jongeren zich daarbuiten afspeelt, maar ook omdat er ook veel NGK-leden uit andere kerken komen, zoals bijvoorbeeld uit de evangelische kringen. En: „Die volgen het misschien niet”.

Doorkneed

Daarnaast waren er opmerkingen over de kwaliteit van de foto's, de inhoud van de voorpagina („bijbeluitleg terug naar de frontpagina”) en van de overige artikelen („Is Opbouw niet teveel

je niet alleen op het Nederlands Gereformeerde richten

een platform voor theologische discussie tussen predikanten en kerkleden, die doorkneed zijn in de bij ons gebruikte begrippen en terminologieën?”).

Maar over het algemeen waren zowel de vier inleiders als de deelnemers het eens over Opbouw: Een herkenbaar blad waarvoor we erg dankbaar mogen zijn.

Redactievoorzitter ds. J. Bouma noemde al eerder de veranderingen die het blad het afgelopen jaar heeft ondergaan: Nieuw lay-out, ander papier en kleiner formaat. Ook over de inhoud is nagedacht: Meer illustraties, kortere artikelen en er zijn richtlijnen opgesteld voor de schrijvers van Opbouwartikelen.

Tot tevredenheid van de lezer, zo blijkt

uit de enquête die onder Opbouwlezers werd gehouden: 91 procent vindt de gewijzigde vormgeving een verbetering.

Wereldgodsdiensten

Meedoen en -denken was niet alleen 's middags aan de orde. Al eerder, namelijk tijdens het morgenprogramma, werd het vergaderend publiek ingeschakeld. In groepen werd gesproken over het thema dat ds. Pieter van Kampen eerder inleidde: 'Is er maar één Naam? Ons geloof temidden van de wereldgodsdiensten'. Van Kampen, tevens één van de Opbouwredacteuren, kon met dit thema prima uit de voeten. Hij beschikt over een grote kennis ten aanzien van de wereldgodsdiensten, schreef daarover ook een aantal boeken en publiceerde onlangs een serie artikelen in Opbouw over het Boeddhisme. Hij stelde in zijn toespraak een aantal essentiële vragen aan de orde: Is er maar één Naam? Welke namen zijn er dan nog meer? Hoe gaan we daar als christenen mee om, ook binnen de kerk zelf?

Barrières

Naar aanleiding van Van Kampens betoog en een viertal vragen werd in groepen nagedacht en gesproken over dit onderwerp. Veel deelnemers konden ervaringen uitwisselen ten aanzien van het praten met andersgelovenden over Christus. Men herkende veel in de barrières die ander onder vindt of verhalen over de manier waarop andersgelovenden kunnen reageren. Iedereen was het uiteindelijk wel over eens dat je je eerst in een andere godsdienst moet verdiepen, voordat je met de aanhanger ervan in gesprek gaat over geloven en Christus.

Een verdere uitwerking van het ochtendprogramma wordt hier achterwege gelaten. Te zijner tijd verschijnt Van Kampens toespraak integraal in dit blad.

Kerk in de wereld

P.A. Strating, Katwijk

Een paar jaar geleden werd in Den Haag een kantoor van een uitzendburo verbouwd. Tijdens de verbouwing probeerde men zo goed en zo kwaad als het ging door te werken. Boven de ingang hing een bord: „wegens werkzaamheden geopend”. Deze herinnering komt bij mij boven bij het volgen van de discussie die door ds. De Jong met zijn lezing over het gemeentezijn naar binnen en gemeentezijn naar buiten op gang is gebracht.

Naast al het goede dat door ds. De Jong en laatst door ds. Kranenburg naar voren is gebracht over de crisis die er is in de kerk heb ik één ding pijnlijk gemist. Dat is de ontferming en bewogenheid voor mensen buiten de kerk. Als wij als kerk nadenken over de vragen van deze tijd dan ontkomen wij ook niet aan een bezinning op de vraag wat de betekenis is van de kerk voor de wereld om haar heen. Ik vraag me zelfs af of we als kerk vruchtbaar bezig kunnen zijn zonder die vraag aan de orde te stellen. Vandaar mijn wens voor de kerk: wegens werkzaamheden geopend. Dat is niet alleen nodig voor de wereld, maar ook voor de kerk.

Juist van mijn werk in de wereld heb ik veel geleerd wat ik als een kostbare schat met me meedraag. Ik wil proberen daar in dit artikel iets van te laten zien. Naast mijn werk in de gemeente heb ik in de loop der jaren een werkterrein gekregen in de Haagse rosse buurt. Ik mag daar pastor zijn van vele prostituées en van een paar van hun klanten. Samen met een enthousiast team van medewerkers proberen we gestalte te geven aan de roeping die wij voelen om ook daar iets van de liefde van onze Heiland te laten zien.

Onze roeping

Als ik in de evangeliën lees over Jezus dan ontmoet ik bij Hem een geweldige bewogenheid met mensen. Zijn hart stond open voor mensen binnen en buiten de synagoge, ja ook mensen buiten het volk Israël. Die

bewogenheid hoort ook een kenmerk van de kerk te zijn.

Mijn ervaring is dat God vandaag nog steeds zijn liefdevolle handen uitstrekt naar mensen in de kerk en buiten de kerk.

Ds. De Jong vraagt aandacht voor vragen binnen de kerk. Wat mij opvalt bij ds. De Jong en ook bij ds. Kranenburg is dat zij wel oog hebben voor de invloed van de wereld in de kerk. Maar tegelijk moeten we onder ogen zien dat niet alleen de wereld in de kerk terecht is gekomen, maar de kerk ook in de wereld. Aan het buitenloket van de kerk kloppen niet alleen mensen die van God niet weten, veel meer komen daar de teleurgestelden in de kerk of in God, de kerkmensen die om wat voor reden ook vervreemd zijn van de kerk maar toch hun binding aan God niet verloren hebben. Een aspect van onze tijd is dat kerk en wereld door elkaar zijn geklutst. Ik merk dat heel specifiek in mijn werk

Onze vragen hoeven ons getuigenis niet in de weg te staan

onder prostituées. Voor meer dan 90% hebben wij te maken met christen-meisjes. Ik had dat nooit verwacht. En voor al onze medewerkers is dit feit een schok en een grote verrassing geweest. De vrouwen zijn niet gereformeerd en (de meesten) gaan niet naar een kerk, toch zijn het onze zusters. Dat proef je als je met ze omgaat. Ondanks hun levensomstandigheden blijven ze hopen op God. Ik meen dat het onze plicht is als Nederlandse kerken om de pastorale en diakonale zorg voor deze rechteloze en uitgebuite mensen in nood niet te verontachtzamen.

Verder geloof ik dat we niet eerst orde op zaken hoeven te stellen binnen de kerk voordat we een loket kunnen openen naar buiten. Juist zolang je alleen binnen de kerk blijft kan de discussie zo moeizaam en steriel verlopen. Buiten de kerkmuren valt veel te leren. Problemen die ook binnen de kerk leven kom je op straat uitvergroot tegen.

Ik stuit in mijn werk in de rosse buurt

op veel vragen. Vragen die op één of andere wijze ook binnen de kerkmuren op ons afkomen. Regelmatig worden er bij mij dingen op zijn kop gezet. Ik loop er tegen op dat ik moet leren leven met vele vragen waar ik geen pasklare oplossing voor weet. Wel zie ik soms Gods genade zeer verrassend doorbreken in de diepduistere wereld. Voor mij zijn dat hele leerzame ervaringen waarvan ik hoop dat ze ook heilzaam mogen zijn voor mijn werk binnen de kerk.

Vragen

Om te beginnen: wat een ontdekking dat de meeste prostituées achter de ramen gelovige vrouwen zijn. Zusters van mij... In dat werk? En toch stoppen ze niet meteen met dat werk als ik hen daartoe uitnodig. Zijn ze in de uitoefening van hun vak verloren? Voor henzelf is dit vaak een angstige vraag. Maar ik proef bij hen een geweldig verlangen naar de Here. Vorige week spraken we in een bordeel over de gelijkenis van de 10 meisjes (ik heb ze maar meisjes genoemd, maagden vond ik in deze omgeving te pijnlijk). Ik legde uit: 5 waren wijs, zij hadden zich goed voorbereid. Dat komt omdat zij verlangden naar het feest. Zij wilden erbij aanwezig zijn, daarom hun secure voorbereidingen. De andere 5 vonden een feestje wel leuk maar de bruidegom zei hun niet zo veel, daarom waren zij wat nonchalant in de voorbereiding. Ik vroeg: „zien jullie uit naar de komst van Christus?” Hun reactie was hartverwarmender dan de reactie die de meeste kerkmensen misschien zullen geven. Er was een enorm verlangen naar Christus. Maar misschien begrijpt u ook dat zo'n gedeelte waarin Jezus zegt van de 5 dwazen: „ga weg van Mij” een grote angst te weeg brengt. „Wil Hij mij wel kennen nu ik zo leef?”

Zijn deze vrouwen verloren door hun werk? Ik zie dat ze nu 'verloren' zijn. Het zijn verloren levens die zich bevinden in de buitenste duisternis van onze maatschappij... En Gods hand gaat naar hen uit. Toen Christus op aarde was ging zijn hand uit naar hoeren en tollenaars, tot mijn verrassing is dat vandaag nog precies zo.

Dan een ontmoeting met een jongeman, een aantal jaren jonger dan ik uit een zelfde soort nest, gelovig, wil God dienen, maar is verslaafd aan sex.

Heeft God hem afgeschreven? Nee, duidelijk niet. Een ontmoeting met zo'n jongen stelt wel vragen aan mijzelf: Staat hij zo ver van mij af?

Je komt serieuze islamieten tegen die zeer integer willen leven naar de wil van Allah. Mensen die daarin dichtbij je kunnen staan, soms dichter dan sommige christenen.

Bij zoveel mensen met wie ik om ga, heb ik vragen. Prostitueés die verkondigen: over een half jaar, dan stop ik. Want het werk dat ik doe is moeilijk en het mag niet van God. Moeten ze dan niet direkt stoppen? Of bij een getuigenis: ook hier is God bij me. Maar ondanks mijn vragen kniel ik met ze neer en bid voor ze zoals zij dat zo graag willen. We bidden voor bescherming, voor vergeving van zonden. Ja, ook altijd voor een nieuw leven. Dat wil ik graag, en ik gun het ze zo.

Genade mag er zijn voor iedereen.

Onze vragen hoeven ons getuigenis niet in de weg te staan. Vrijwel al die vragen kan ik laten liggen in mijn contacten buiten de kerkmuren. Hoeveel vragen ik ook heb... bij iedereen kan ik

Wij hoeven niet massieve antwoorden te geven

aankomen met het eenvoudige verhaal van de verlossing door Christus. Bij de prostituée, bij de hoerenloper en bij de Islamiet die graag de wil van Allah wil doen. Waarom zou ik hen het zicht op de genade van God onthouden? Die mag toch zijn voor iedereen? We hoeven als kerk echt niet uit al onze vragen te zijn voordat we naar buiten treden. Ik ben er niet zo bang voor dat wij onzeker zijn over sommige van onze standpunten of dat wij de antwoorden niet weten.

Wij hoeven niet eerst een afgerond standpunt te hebben over homoseksualiteit of over euthanasie om buiten de kerk te kunnen treden. Daar hoeven we vooreerst helemaal niet over te spreken. Ons getuigenis in deze wereld is Jezus Christus.

Mag je later nog eens naar een antwoord zoeken samen met de persoon voor wie de vraag leeft? En mag iemand die de Here heeft leren kennen ook nog eens zelf ontdekken wat God van hem of haar vraagt? Onze God is een God van liefde die rekening houdt met de omstandigheden

waarin iemand leeft. Een God die toch voor een mens een weg weet te vinden. *Wij hoeven niet massieve antwoorden te geven.* In de mensen buiten de kerk waarmee we omgaan hoeven wij geen hoerenlopers, homoseksuelen, prostitués of wat dan ook te zien. Wij moeten *mensen* zien, zoals Jezus de *mens* zag waarmee Hij in contact trad.

Kerk in de wereld

Dat is de basis van ons werk in de rosse buurt van Den Haag; wij zien mensen in nood en accepteren hen als mensen. Mensen voor wie onze Heiland zijn bloed heeft gegeven, maar die door anderen (en soms ook door eigen schuld) uitgebuit en vernederd worden. Zij hebben de liefdevolle aanwezigheid van de kerk hard nodig. Daarom proberen wij als team van mensen uit verschillende kerken de kerk van Jezus Christus te presenteren in deze wijk.

Gelukkig is er nog een plaats voor de kerk in deze wereld, al is die plaats misschien bescheiden. In de week voor Pasen hebben we een prachtige lijdens- en paasdienst gevierd met 12 prostitués en ongeveer evenveel vrijwilligsters. Het was een indrukwekkende dienst, juist omdat in zo'n gezelschap de Bijbel direkt de diepe zinvragen aan de orde stelt. Deze dienst was niet alleen indrukwekkend voor de prostitués, minstens net zo voor ons vrijwilligers. Het is een hele leerzame en heilzame ervaring voor kerkmensen om zo naast deze prostitués in de 'kerkbank' te zitten en samen te zingen tot Gods eer en samen te luisteren naar zijn woord. Het was een belevenis die een diepe werkelijkheid liet zien: voor God zijn wij gelijk. Allemaal zondaars die de genade van de Here Jezus nodig hebben. Het is een gemis van de kerk dat zo een dienst niet in de geregelde kerkdiensten van ons plaatsvinden kan (we zouden er zo veel van kunnen leren). Maar ik besef dat het niet alleen onwil is, ook een verschil van cultuur. Als wij als kerken maar bereid zijn deze mensen buiten de kerkmuren de hand te reiken. En als blijkt dat onze kerk te ver van ze afstaat, dan met een aangepast filiaal in de eigen buurt.

Ik beschouw het als een blijvende plicht voor de kerk om goed te doen in de wereld, ook al verkeert de kerk in nog zo'n grote crisis. Het kan wel eens zijn dat we de crisis niet te boven komen zolang onze kerkdeuren niet wijd open staan.

Kruimels van de tafel

Brood voor de wereld

Toen de Spanjaarden na een korte onderbreking eind mei 1574 opnieuw het beleg om Leiden sloegen, had men in de stad verzuimd een voedselvoorraad in te slaan en was men dus niet op een langdurig beleg berekend. In het begin van augustus was er per persoon 1 pond brood beschikbaar. In de tweede helft van augustus nog 1/3 pond en een 1/2 pond vlees. Daarna alleen nog een 1/2 pond vlees. In september was er dus helemaal geen brood meer te krijgen. Om nog wel vlees te kunnen verschaffen, moest men de koeien slachten die nodig waren voor de melk- en zuivelproductie. En natuurlijk was het aantal koeien niet onbeperkt. Eind september was er aan voedsel niets anders meer te krijgen dan bladeren, gras, zout en paardereuzel en begonnen mensen te sterven van de honger. Toen eindelijk de geuzenvloot Leiden binnenvoer, was volgens de kroniekschrijvers 'een yegelijk bijnae doot ende vergaan van honger ende van commer.' Haring en wittebrood deelden de bevrijders uit. Dat betekende leven voor de bewoners van Leiden. De Geuzen deelden leven uit. Ook Christus deelde enkele malen brood en vis uit, o.a. in Joh. 6. Het maakte de mensen enthousiast. Ze wilden Jezus koning maken, want met zo'n koning zou er nooit meer een voedselprobleem zijn. Maar Jezus zegt tot hen: wat schieten jullie daar nu eigenlijk mee op? Vandaag eten jullie je buikje rond, maar morgen krijgen jullie al weer honger. Zelfs het manna en ook haring en wittebrood en het zweedse wittebrood dat de geallieerden uitwierpen kort voor de bevrijding in 1945, waren niet afdoende. Het is voedsel dat vergaat. Daarom hebben jullie ander voedsel nodig. Jullie hebben Mij nodig, want Ik ben het ware brood dat werkelijk leven geeft. Jullie moeten Mij eten.

M.R. van den Berg, Groningen

Pinkstergebed

*God,
blaas met Uw
onmeetbare Windkracht
al onze 'heilige huisjes' om;*

*laat laaiend Vuur
de harten ontsteken
om te branden voor
dat éne 'Gebouw',*

*waarvan Jezus Christus
de Hoeksteen is,
amen.*

A. Roos, Ede

Vrede voor Jeruzalem en Bethlehem

P.J. van Kampen, Ede

Van 16-23 april was ik in Israël en van 23-26 april op de West Bank. In beide gebieden ziet men hoe mensen onder druk staan; verhalen over beschietingen en bomaanvallen houden uiteraard de gemoederen bezig, maar ook de dagelijkse strijd om goed te overleven. Een impressie van wat dingen die ik er gezien heb, die relevant zijn bij de komende verkiezingen in Israël.

„Jeruzalem dat ik bemin, wij treden uwe poorten in”

Tussen twaalf en twee uur in de nacht van donderdag op vrijdag 26 april vertrekken minstens drie vliegtuigen van Ben Goerion Airport in Tel Aviv naar Amsterdam! Of er daarvoor of daarna die nacht nog meer gaan weet ik niet. In elk geval is er reden om te veronderstellen dat er in deze week na de Oosterse Pasen heel wat toeristen, wat zeg ik, *pelgrims*, in het Heilige Land en in Jeruzalem zijn geweest. Dat bleek al eerder. Op maandagmorgen 22 april bijvoorbeeld. Op maandagochtend is er vanouds 'bar mitsvaviëring' bij de Klaagmuur; omgeven en aangevuurd door hun enthousiaste ouders, rabbijnen en leden van de familie of de yeshiva lezen jongens van 12-13 jaar voor 't eerst publiek een Schriftgedeelte voor. Oma's, moeders, zusters, tantes en andere verwanten hangen er over het hek dat het mannengedeelte afscheidt van de plek waar de vrouwen mogen komen. Als de 'leesdienst' met goed gevolg is afgerond, klinkt soms het typische geluid dat ik in de laatste jaren goed heb leren kennen, als Arabische vrouwen een feestje hebben. Tegelijk met dit onnavolgbare 'ululating' (ik ken er geen Nederlands woord voor, maar de Engelsen hebben wel een woord dat het aangeeft) vliegen de zuurtjes door de lucht. Allerlei jongetjes duiken naar de grond om ze op te rapen. De omheinde ruimte is vol toeristen. Er op mijn gemak rondlopend (ik ben 20 jaar niet in Het Land geweest en het is altijd zeer de moeite waard) merk ik hoe op dit unieke stukje Joodse grond

er vandaag feitelijk maar twee talen gesproken worden: Ivriet en Nederlands! Zijn Amerikanen bij dreiging van zelfmoordactie en beschietingen massaal weggebleven, onze landslieden hebben geen afboeking gedaan. We hebben er immers al voor betaald en dan gaan we; we zien wel hoe het verder gaat...

Zo kom ik in het christelijk eethuisje naast de Anglicaanse Kerk bij de Jaffapoort ds. Willem Smouter tegen, die samen met collega Paul Kurpershoek een groep Nederlands Gereformeerden en Vrijgemaakten bijeen heeft gebracht om in het Heilige Land alvast een stuk 'kleine oecumene' te vieren. Op de Tempelberg sluiten we ons aan bij een groep mensen uit meer bevindelijke kring; aan de kleding van de dames schatten we in dat we met Gereformeerde Bonders te maken hebben; dat klopt en we gaan (tijdelijk) samen op weg, tevreden over een juiste inschatting van het kerkelijk erf. Bij de Anglicaanse kerk ontmoeten we een paar Nederlandse dames die een 'tweevrouwsactie' ondernemen om door Arabieren gevangengenomen Israëliëse militairen vrij te krijgen. Mensen zoals Ron Arad, als die nog leeft. Zij hebben weer een heel eigen reden om hier te zijn.

Elders in de Stad blijken ook vele andere nationaliteiten aanwezig. Als mijn collega Pim van der Hoff en ik het Cenakel (de traditionele Bovenzaal van Handelingen 1) betreden en daar opnamen willen maken – we zijn hier voor een radioserie over het boek Handelingen van de EO, voor het zomerseizoen – moeten we voortdurend, tot dol wordens toe, ons werk onderbreken. Dan begint een groep Polen hardop het Credo op te zeggen, dan weer zijn het Fransen, Italianen en Spanjaarden die op luide toon relevante Schriftpassages lezen of luidkeels gaan zingen. Of ze bidden, in wel tien verschillende talen. Eigenlijk vind ik het wel heel mooi, al komt 't ons bij ons werk slecht van pas. Nog nadrukkelijker wordt in de prachtige Kruisvaarderskerk van St. Anna uitbundig gezongen. Een onafgebroken stoet pelgrims komt dit gebouw binnen en breekt ter plekke uit in spontaan of ingestudeerd, maar vaak aangrijpend

gezing. Weinig kerken ter wereld hebben zo'n voortreffelijke akoestiek als deze sobere 12e-eeuwse kerk. Zelfs gekras van dyslectische en onstemvaste kraaien krijgt hier iets van eeuwigheidsglans, zodat iedereen hier dan ook wil zingen! Vlaamse Rooms-katholieken wachten met uitbreken in gezang tot een groep Calvinisten uit Amerika met 'All people that on earth do dwell' klaar is (op de Geneefse melodie, uiteraard). Dezen hadden keurig op hun beurt gewacht tot een groep Spanjaarden een Latijns lied op een Gregoriaanse melodie tot een goed einde hadden gebracht, terwijl een stel Fransen hun ademhaling al begint te reguleren, voor zo meteen, als zij mogen. Wie enige indruk wil krijgen hoe het met de onafgebroken lofzang rond Gods troon in de hemel (misschien) zal toegaan kan nergens beter het oor te luisteren leggen dan in die Kerk van St. Anna, pal naast het drukbezochte Bethesda.

Spanning

Verder is het zo dat Jeruzalem een gespannen sfeer ademt; op vele plaatsen zijn er verkeersversperringen waar politie of militairen auto's aanhouden. Militairen en politiemensen zijn veel meer dan anders in het straatbeeld aanwezig. Berichten worden goed beluisterd. Komen er nieuwe aanslagen? Er wordt bericht dat een zelfmoordenaar zich opgeblazen heeft onderweg naar zijn 'doel'. Men reageert niet erg opgelucht, want hoe veel meer van zulke mensen zijn er al in hun midden? Politie op de weg moet mogelijke boosdoeners buiten het Israëliëse territorium houden. Palestijnen die ik erover spreek halen de schouders erover op. „Terroristen komen er heus wel in”, merkt een op. „Degenen die gedupeerd worden zijn de gewone burgers die door dit alles geen werk in Israël mogen doen.” Inderdaad, bij de werkzaamheden in de mooie kerk St. Petrus in Gallicantu (Petrus bij het Hanengekraai) net buiten de stad Sion, ligt het werk aan vloer, muren en mozaïeken al maanden stil, merkt de statige Franse zuster van de Assumptionisten, met wie we een praatje maken, wat verdrietig op. Ze acht de restricties voor Palestijnse arbeiders om het Land in te

komen een ramp zowel voor die bouwvakkers als voor henzelf.

Het 'zelfstandige' Bethlehem

Dat het uiterst gemakkelijk is om road-blocks te omzeilen merk ik zelf in de komende paar dagen. Ik verblijf een aantal dagen in Bethlehem, een stad die nu (beperkte) Palestijnse autonomie kent. Ik verblijf er op het Bethlehem Bible College, gelegen aan de oude hoofdweg van Jeruzalem naar Hebron. De weg ligt er niet goed bij; tijden lang wordt gewerkt aan verbetering van het wegdek van een van de twee rijbanen. Dat is lastig voor de aanzienlijke stroom auto's die er hoe dan ook toch langs moet.

Dat probleem zal binnenkort niet meer ervaren worden door de

Joodse kolonisten uit de nederzettingen bij Hebron, want iets buiten de stad ligt een spiksplinternieuwe weg, waarover nog niet gereden wordt. Er moet eerst nog een klein stuk van het traject afgemaakt worden. De tunnelingang in de twee bergen die mijn blikveld inperken is goed te zien. „Dit is een van de bronnen van bitterheid”, verneem ik later. „De grond voor deze weg is zonder deugdelijke onteigningsprocedure de eigenaars afgenomen. Er wordt wel verteld dat men er geld voor gekregen heeft maar wij weten dat dat niet zo is.” De komende dagen kom ik, een Nederlander met forse dosis sympathie voor de staat Israël en het Joodse volk, onder de nodige druk te staan om alle informatie die ik hier krijg te verwerken. Het valt me toch niet mee om zaken waarvan ik al lang weet heb hier heel anders belicht te krijgen. De Palestijnen blijken intelligent en goed in hun talen. Ze zijn, belangrijker nog, mensen van vergelijkbare beweging en aandoening als wij.

Grote boosheid, opstandigheid, gelatenheid, ongeremdheid, ze zijn allemaal aanwezig. Maar dominant is hun besef dat het allemaal niet veel beter geworden is, nu er autonomie afgekondigd is. De velden van Efrata, waar vlakbij (naar ik me nooit gerealiseerd heb) David eens Goliath versloeg) weerkaatsen op geen enkele wijze de boodschap van 'vrede voor mensen van goeden wille'. Voor Jasser Arafat en zijn bewind heeft men geen goed woord over...

Mara is terug in Bethlehem

Verder is het gevoel van onzekerheid groot. Grensafsluiting is geen rem op terrorisme, stelt men. Toch is het een effectieve rem op werkzaamheden van

de Palestijnen in Israël, een paar kilometer verderop. Van Bethlehem kan men de voorsteden van Jeruzalem zo zien liggen, maar er legaal in komen is er niet bij. Gevolg: meer dan 70% van de bevolking van Bethlehem, Beit Jala en Beit Sahour is werkloos. Ik word herinnerd aan de woorden van Naomi, als ze deze stad Bethlehem binnenkomt, ruim dertig eeuwen geleden. „Noem me niet langer Naomi, noem me Mara.” Mara, bitterheid, was haar lot en die bitterheid van weleer is er weer.

Economische stagnatie, sociale stilstand, gebrek aan wezenlijke toekomstperspectieven, ze eisen hun tol. Ook in de beleving van mensen, vaak jonge mensen.

Wie de aloude Geboortekerk binnenkomt of uitgaat komt langs een hele serie spandoeken in diverse Westerse talen, waarin het lot van de Palestijnse bevolking beschreven wordt. „Ons land wordt afgepakt”, lees ik in zes verschillende talen. De groepen toeristen die het lezen kunnen er niet veel aan doen. Ze worden in galop uit de kerk een toeristenbus in gedreven en mogen er pas bij een van de twee grote toeristenwinkels weer uit. De buschauffeurs, die soms aanzetten tot spoed vanwege de 'gevaarlijke situatie hier' drijven ze bijna als vee winkels binnen met een monopoliepositie. Na afloop vangen ze honderden dollars provisie van de grote zakenlieden. In de rest van de winkels wordt heel weinig verkocht en is het leven schraal. De kapper die mijn baard wel heel erg kort afknipt heeft niet over klandizie te klagen. Datzelfde geldt voor fruitverkopers en taxichauffeurs; de andere beroepsgroepen hebben het echter moeilijk tot zeer moeilijk – wat uiteraard een voedingsbodem kan worden voor toeslaand defaitisme of anderszijds ongeremde en ongericht radicaliteit.

Het is heel moeilijk om aan werk te komen, vertelt Robert me. Hij is restauranthouder in Bethlehem. Zijn zaak staat aan de Bethlehemse 'Kribbe Straat'. Door een drukfout in zijn menu verblijven we echter niet in 'Manger Street', maar in 'Manager Street'. (Hoeveel verschil een letter kan maken!) Ook kunnen er 'sandwiches' worden besteld. Precies op zijn taal is hij niet, maar zijn voedsel is uitstekend. Zijn er veel moeiten, toch is Robert, een grote goedlachse veertiger, niet zonder toekomstplannen. Niet alleen wil hij proberen zijn zaak voort

te zetten, maar hij is ook hard bezig met de voortgang van het Evangelie in zijn regio. Hij is bewust overtuigd christen, lid van de club van Volle Evangelie Zakenlieden en hij loopt met plannen rond voor regionale televisie; immers, het Evangelie moet verder. Hij vertelt echter hoeveel christenen de regio al hebben verlaten of doende zijn te vertrekken. „Vroeger was in Bethlehem en de twee dorpen in de omgeving 80% christen, van allereerste kerkelijke richting, trouwens. Nu is nog zo'n 35-40% christen.

Zoals overal in het Midden-Oosten, emigreren de mensen, als ze er de kans toe hebben. Vooral de christenen willen weg en gaan weg. Moslims kopen hun grond en hun huizen, vaak voor een prikje. Hoe meer christenen er uit de stad of streek weggaan, hoe moeilijker het voor achterblijvers is.” De redenen voor vertrek? Een mengeling van economische en van religieuze motieven.

Het valt christenen steeds moeilijker om zich in hun aloude omgeving te handhaven.

Een ontwikkeling die je overal in de regio verneemt. Ik heb het onlangs gehoord in Egypte, maar ook in Jordanië en vooral in Irak.

Christelijke Hoop!

Ook bij de Hope Secondary School worden twee dingen duidelijk: aan de ene kant zie ik hoe actief christenen zijn, anderzijds hoe moeilijk het is om zich staande te houden, juist bij de zware economie waarvoor men Israël verantwoordelijk stelt.

De Hope School is een christelijke opleiding voor jongens in de tienerleeftijd; het ziet er allemaal heel schoon uit: lokalen, computerklas, slaapzalen, bibliotheek, wasserij en kippenfarm waar dagelijks vele duizenden eieren gelegd worden. De sfeer van duizenden opgesloten kippen geeft me geen goed gevoel. De milieuvisie van Nederlanders is er nog niet zo doorgedrongen. Wel is duidelijk dat dit bedrijfje heel goed gerund wordt en dat het de school in staat stelt financieel beter te overleven. De leerlingen zien er monter uit; ze spreken goed Engels.

De directeur is een voortvarende man, die kennelijk ook een keer met Jasser Arafat gesproken heeft; ze staan samen op een foto in de hal. De combinatie van Palestijnse nationaliteit en christelijke gezindheid geeft me wat moeite, maar het zal wel aan mij liggen. Het verhaal over de school dat ik hoor en het persoonlijk getuigenis dat

er bij wordt verteld zijn volstrekt authentiek.

Datzelfde – die Palestijnse gerichtheid en die ontwijfelbare christelijke identiteit – tref ik ook bij diverse studenten van het Bethlehem Bible College. Dit zijn hun mensen hier; er is geen twijfel aan. Zij moeten hulp ontvangen en de wereld laat de Palestijnen feitelijk in de steek. Dat vindt nagenoeg iedereen die ik spreek. Ze werken aan de opbouw van hun land en bidden ervoor. Het gaat om een nieuwe basis voor hun land en hun eigen cultuur. Het gaat om nieuwe structuren waarbinnen vrijheid kan komen voor ieder, ook christenen. Labieb die ik ontmoet heeft de visie een serie Boekwinkels of Bijbelwinkels te starten: in Jeruzalem, Gaza, en op de West Bank. Hij hoopt en bidt dat dat hem gaat lukken, want het is belangrijk of het Evangelie vrijelijk beschikbaar zal zijn in zijn samenleving. Hij heeft goed contact met het Israëlsche Bijbelgenootschap, meldt hij. Ze geven hem alle steun. Dat is opmerkelijk, als je bedenkt dat de baas van het Israëlsche Bijbelgenootschap eens bij Israël's veiligheidsdienst gewerkt heeft. „We hebben als gelovigen zoveel gemeen dat dat niet echt uitmaakt”, zegt Labieb die zo goed is me 's avonds naar het Vliegveld Ben Goerion bij Tel Aviv te brengen.

Tegelijk zijn er mensen die werkelijk proberen om mensen voor verzoening bijeen te brengen. Een van de stafleden, Salim, is leider van Musalaha, een kleine vredesbeweging van Christen-Palestijnen en Messiasbelijdende Joden. Ik zie hem te weinig om er echt over te kunnen spreken. Hij woont in Oost-Jeruzalem en heeft moeite om in Bethlehem te komen. Dus zit een gesprek er niet echt in. Toch treft hij me door zijn rust. Mensen als hij merk ik meer op; ze gaan kalm hun gang, in een poging om werkelijke vrede in de regio te zien ontstaan. Verzoening is heel belangrijk. Komt er door mensen die Christus toebehoren een impuls om elkaar te bereiken, over nationale en etnische muren heen? Ook de oprichter van 'Open Doors', Anne van der Bijl, die net op dat moment in Bethlehem verblijft en met wie ik drie dagen lang optrek, is er mee bezig. We moeten bidden – en werken – voor de vrede van Jeruzalem, maar ook voor die van Bethlehem. Voor de vrede van 'huisgenoten des geloofs' en voor vrede voor allen.

Boekbespreking

Rondom het Heilig Avondmaal

Ds. J. van Amstel, chr. geref. predikant te Ede, die al eerder schreef over de rijkdom van de kinderdoop, werd door de uitgever verzocht ook nog een boekje te publiceren over het Heilig Avondmaal. Het is een eenvoudig boekje, dat allerlei facetten van het Avondmaalsacrament belicht. Het gaat daarbij om de noodzaak van de viering van dit sacrament en over de vraag hoe wij ons op die viering voorbereiden. De ernst van de viering wordt onderstreept, maar niet zo, dat de vreugde wordt omfloerst. We mogen dankbaar zijn, dat onze Heiland dit sacrament heeft ingesteld om ons geloof te voeden en te onderhouden. Hij wil ons zijn zegen meegeven aan de tafel des Heren en zoekt de vrucht van de viering in de praktijk van ons leven. Van Amstel schrijft terecht, dat we het deelnemen aan het Avondmaal niet moeten laten afhangen van onze behoefte. Het is een liefdevolle opdracht, die Jezus ons geeft. De chr. geref. pastor wijdt ook de nodige aandacht aan de voorbereiding. Hier en daar is die in de prediking althans in onbruik geraakt, maar het valt mij al rondprekend op, dat de gemeente een normale voorbereidingspreek nog steeds op prijs stelt. Onze collega erkent ook, dat er soms dingen zijn, die je als dienaar in de weg staan om met blijdschap het sacrament te bedienen. En die dingen komen dan van binnen uit. Maar je Zender tilt je er weer bovenuit! Gods liefde is oneindig groot. Dat mogen wij aan het Avondmaal bij brood en beker ervaren. Dit is een goed boekje, dat hartelijke aanbeveling verdient. Toch vind ik, dat Van Amstel wat te vlot zijn schrijversprodukt het licht heeft laten zien. Daardoor maakt hij onnodig fouten. Want zeven is niet het getal der volheid, maar der volmaaktheid. Geen één is geen Nederlands. Behoefteloos is een vreselijk germanisme. Vermeerdering van het geloof – die bede is te kritiseren. En ten aanzien van het kind zijn van God past wel een nadere omschrijving. Een en ander moge de auteur ervan overtuigen, dat wij nauwkeurig zijn geschrift hebben bestudeerd.

Ds. J. van Amstel: 'De zegen van het avondmaal', Oosterbaan en Le Cointre B.V. – Goes – 83 pag. – f 14,25.

Enschede, O. Mooiweer

De lofzang van kinderen voor God

Van de hand van professor J. Kamphuis, emeritus hoogleraar aan de Vrijgemaakt Gereformeerde Theologische Hogeschool te Kampen verscheen in 1993 het boek 'Juda's hallel' over de lofzang van de gemeente. Als vervolg daarop verscheen nu 'Het hallel van de kinderen', een boek over de bij-

belse uitspraken ten aanzien van de lof voor God van de kinderen.

De schrijver gaat uitvoerig in op Psalm 8:3 met de daarbij behorende exegetische vragen en Matth. 21:16, waar Jezus het gedeelte uit Psalm 8 citeert om de hosannazingende kinderen te verdedigen tegenover de schriftgeleerden. Een apart hoofdstuk wijdt hij aan de ontmoeting tussen Maria en Elisabeth, waar de ongeboren Johannes Gods lof verkondigt.

Andere bijbelgedeelten, die behandeld worden, zijn het 'Laat de kinderen tot Mij komen' en Joëls profetie 'uw zonen en dochteren zullen profeteren'. Het gedeelte van de toespraak van Petrus op de Pinksterdag over de verbondsbelofte van de HERE, is voor de auteur aanleiding om een heel hoofdstuk te wijden aan de plaats van kinderen in het Verbond. Hij bestrijdt verschillende verbondsvisies en komt uiteindelijk tot de conclusie dat kinderen geheiligd zijn in de ouders, dat ze er daarom bij horen. Naar mijn inzicht een hoofdstuk, dat weinig relevant is voor het onderwerp van het boek.

Dit boek over de lofzang van de kinderen stelt teleur wat betreft de vragen uit de praktijk. Welke consequenties heeft het voor de gemeente dat God Zijn sterkte en Zijn lof vestigt uit de mond van kinderen? Betekent dat, dat kinderen maar veel psalmen, – die zij voor het grootste deel niet begrijpen –, met de gemeente moeten meezingen of wil dat juist zeggen, dat er een grote plaats in de gemeentezang ingeruimd moet worden voor het kinderlied en dat de volwassenen de meer eenvoudige kinderliederen met de kinderen moeten meezingen? De kinderen op het tempelplein, die met hun hosannagezang de kerkleiders ergerden, begrepen de tekst van hun lied, dat volgens Kamphuis 'Leve de koning' betekende, heel goed. En dat steeds weer herhaalde, eenvoudige gezang werd door de Here Jezus verdedigd. In een boek over 'de plaats van kinderen in de lof voor God' had ik meer aandacht voor de praktische consequenties en de opvoedkundige, didactische en liturgische problemen die dat met zich mee brengt, verwacht.

Prof. J. Kamphuis: 'Het hallel van de kinderen, de plaats van de kinderen in de lof voor God'.

Uitgave: Oosterbaan & Le Cointre, Goes.

217 pagina's, prijs f 28.

M. Vrijmoeth – de Jong, Zwolle

„Geestelijke verzorging geen sluitpost”

C. Smit, Zeven, Duitsland

In Opbouw 40e jrg. nr. 5 van 8 maart 1996 schrijft drs. C. Bremmer een openingsartikel over geestelijke verzorging. Hij spitst dit toe op zorginstellingen en gevangenissen. Hij stelt, dat de bijzondere omstandigheden in dergelijke instellingen rechtvaardigen „dat een minimum aan waarborgen door de overheid wettelijk wordt vastgelegd”. Hij pleit dan ook voor een algemene opdracht aan de overheid, dat er in dergelijke instellingen geestelijke verzorging zij. Hiermee „wordt ook tot uitdrukking gebracht dat geestelijke verzorging geen gunst of sluitpost is, maar een wezenlijk onderdeel van de verschuldigde zorg die niet ten achter mag worden gesteld bij materiële elementen van verzorging”.

M.i. doet Bremmer terecht dit appèl op de overheid om haar verantwoordelijkheid in dezen serieus te nemen. Wat echter in dit artikel buiten beschouwing blijft, is de kerkelijke verantwoordelijkheid. Geestelijke verzorging immers is geen neutrale aangelegenheid. Vanouds bewogen de kerken zich in hun ambtsbediening op dit terrein, hetgeen ook door de overheid is erkend door juist op de kerken – en later ook op andere levensbeschouwelijke organisaties – een beroep te doen. Wanneer dan ook vanuit de kerken de overheid gewezen wordt op haar verantwoordelijkheden, mag ook de tegenvraag naar de kerkelijke verantwoordelijkheid in dezen worden gesteld.

Artikel II AKS

Wanneer we nu overzien, hoe de Ned. Geref. kerken omgaan met deze verantwoordelijkheid dan stuiten we allereerst op artikel 11 van het Akkoord van Kerkelijk Samenleven (AKS). Dit artikel handelt over de dienst van de predikant en bijzondere opdrachten en spreekt van de *mogelijkheid* sommige predikanten een bijzondere opdracht ten behoeve van geestelijke verzorging te verstrekken. Letterlijk staat er: „Het zal

mogelijk zijn, dat sommige predikanten een bijzondere opdracht ontvangen ten behoeve van de opleiding tot de dienst des Woords, tot geestelijke verzorging van bijzondere aard of ter verbreiding van het evangelie.”

Allereerst lees ik in dit artikel een erkenning van het werk van een geestelijk verzorger. Hij staat kennelijk op één lijn met in de kerken hoogst gewaardeerde arbeiders als zendelingen, evangelisten en kerkelijke hooglebaren. Toch heb ik bij deze formulering wel een enkele vraag. Deze: of de formulering van dit artikel de kerkelijke verantwoordelijkheid niet verschaalt door te spreken over *mogelijkheid*. Het besef, dat zending en evangelisatie een verantwoordelijkheid en opdracht zijn, is in de kerken in ruime mate aanwezig. En hoewel over de actuele invulling ervan verschillend wordt gedacht, staat ook de kerkelijke verantwoordelijkheid t.a.v. de opleiding tot de dienst des Woords niet ter discussie. Maar hoe zit het met de geestelijke verzorging? Persoonlijk ben ik enkele malen aangelopen tegen de, ook naar mij uitgesproken, gedachte, dat een geestelijk verzorger toch maar goed wordt betaald. Hij is de weekeinden 'natuurlijk' vrij en zal 'dus' wel niet meer terug willen naar de kerken. Ook de gedachte dat een predikant als geestelijke verzorger is gaan werken, omdat

ook op andere terreinen dan de krijgsmacht

het in de gemeente niet zo goed zou zijn gegaan, is nog niet helemaal verdwenen. M.i. zijn bovenstaande gedachten, die gelukkig in onze kerken niet door een ieder worden gedeeld, een miskennis van de kerkelijke verantwoordelijkheid inzake geestelijke verzorging, waarbij ik nog voorbij ga aan de persoonlijke gevoelens van hen die in de geestelijke verzorging werkzaam zijn. De kerken hebben als uitwerking van art. 11 AKS een commissie ingesteld voor geestelijke verzorging *in de krijgsmacht*. Deze commissie treedt op namens de kerken om gees-

telijke verzorging mogelijk te maken. Daartoe voert zij overleg met de overheid en de dienst(en) Protestantse Geestelijke Verzorging in de krijgsmacht, benadert en werft dienaren van het Woord voor deze taak en voorziet de kerken van de nodige informatie en van advies. Deze commissie verricht uitstekend werk en haar inspanningen hebben er o.a. toe geleid dat er drie predikanten namens de Ned. Geref. Kerken werkzaam zijn als geestelijk verzorger in de krijgsmacht.

Meer dan krijgsmacht

Toch zou ik ook hierbij een kanttekening willen plaatsen. Ik constateer nl., dat onze kerken slechts actief zijn op het terrein van de krijgsmacht. Zorginstellingen, gevangenissen, koopvaardij, industrie en politie blijven buiten schot. Voor al deze sectoren is er geen commissie en er zijn ook geen Ned. Geref. geestelijk verzorgers actief. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken, dat dit vooral historisch is bepaald, waarbij ook de gedachte, dat wij slechts een kleine kerk zijn met geringe middelen, een rol kan hebben gespeeld. Nu echter de samenleving vergrijsd en steeds meer mensen in een of andere vorm van zorginstelling kortere of langere tijd verblijven, verdient het m.i. serieuze overweging om m.b.t. geestelijke verzorging ook op andere terreinen dan de krijgsmacht actief te worden. Wellicht kan gekomen worden tot de instelling van een commissie Geestelijke Verzorging overeenkomstig de bestaande, maar nu met een bredere opdracht dan alleen de krijgsmacht betreffende. Hiermee zou recht gedaan kunnen worden aan de kerkelijke verantwoordelijkheid inzake geestelijke verzorging in verschillende segmenten van onze samenleving, zeker wanneer dat ertoe zou leiden, dat ook Ned. Geref. predikanten als geestelijk verzorger werkzaam zouden worden in bijv. de gezondheidszorg. Tevens wordt het beroep op de overheid haar verantwoordelijkheden inzake geestelijke verzorging serieus te nemen klemmender, naarmate de kerken hun eigen verantwoordelijkheid in dezen verstaan. Immers, ook in kerkelijk opzicht dient geestelijke verzorging geen sluitpost te zijn.

Roepie, sir...

D.A. Lagewaard, Heerde

We verlaten het vliegveld van Calcutta nog maar net of de ogen van een tienermeisje zijn al smekend op me gericht. Met een kind op haar arm gebaart ze dat ze geld voor voedsel nodig heeft. Drie weken later, wanneer we vertrekken, staat ze er nog. Roepie, sir....

Opnieuw zond de EvTA twee gastdocenten uit naar India, ds. J. Mudde en ondergetekende. Naar India, het land van de fascinerende getallen. Behalve dat het de grootste democratie ter wereld is, verwacht men dat het China (met haar barbaarse methoden van geboortenbeperking) qua bevolkingsaantal binnenkort zal inhalen. Dan spreken we wel over een miljard mensen, bijna éénvijfde van de wereldbevolking.

India, waar alleen al de stad Calcutta (waar wij verbleven) evenveel inwoners telt als ons land. Calcutta, ook wel de stad der vreugde genoemd, een naam die ironisch genoeg in de krottenwijken (slums) ontstaan is. India, het land van het hindoeïsme: ruim 80% is hindoeïst en zo aanbidder van verschillende van hun miljoenen goden.

Voeg daar zo'n 12% moslims aan toe en duidelijk wordt dat de 4% christenen (hoewel zo'n 14 miljoen in aantal) een kleine minderheid vormen in dit immense land.

Hemelse aandacht

„God moet wel veel van dit land houden, hier wonen zoveel mensen!” zei William Carrey (1761-1831) die daar de erenaam 'de vader van alle zendingen' draagt. En het kan inderdaad niet anders of de aandacht van de hemel is ook zeer intens op dit land gericht. Er is iets gaande in India.

Ds. Sukrit Roy

Ds. Roy heeft al meer dan 10 jaar contact met de Ned. Geref. kerk in Breukelen. Geboren in 1958 mag hij jong heten, hoewel zijn curriculum vitae anders doet vermoeden. Geboren in Calcutta groeide hij op in de deelstaat West-Bengalen. In Korea (Seoul) studeerde hij aan het aziatisch centrum voor theologische studie en

zending (ACTS): een opleiding die is ontstaan vanuit het verlangen om in dat geweldige aziatische continent zendelingen op te leiden. Daarna volgde hij een presbyteriaans seminarie, waar hij afstudeerde op een niveau dat iets lager ligt dan het doctoraal bij ons. Getrouwd met een Koreaanse (Sang Yee) die als eerste zich bekeerde uit een boeddhistisch gezin keerde hij terug naar West-Bengalen, India.

Liefde in beweging

De gedachte van Carrey, van Gods grote liefde voor dit land, is in ds. Roy vlees en bloed geworden. Hij kan niet anders over zijn land spreken dan met passie, de passie van Christus. Je ziet het aan zijn ogen, je merkt het aan de nadruk waarmee hij gaat spreken, het is een bewogen man. Maar met bewogenheid alleen zet je niet veel in

*waar
het evangelie
in steeds
wijder wordende
cirkels
zich verbreidt*

beweging. Ds. Roy echter is in de bijna tien jaar dat hij in India werkt werkelijk een bijzonder instrument in Gods hand geweest. Circa 50 gemeenten zijn gesticht als een gevolg van zijn zendingswerk. Scholen zijn opgericht, voedsel- en werkprojecten gestart, aan een seminarie met zo'n 45 ingeschreven studenten worden de voorgangers en evangelisten opgeleid....

Een organisatie is in het leven geroepen, Christ Mission Ashram (C.M.A.), een christelijke leefgemeenschap). In C.M.A. zijn ongeveer 100 mensen werkzaam.

Visie van ds. Roy

De visie van ds. Roy is ontstaan vanuit een vraag, nl.: wanneer God werkelijk zo groot is als wij als kerken zeggen, waarom doen we er dan niet alles aan om die honderden miljoenen in India te bereiken met de boodschap van Jezus Christus? Zijn roeping en visie is het om de onbereikten te bereiken, een motto dat van Paulus is

afgeleid in Rom. 15:20,21. Paulus zegt daar dat het zijn doel is om de Naam van Christus alleen daar te verkondigen waar die Naam nog niet genoemd was. In navolging van Handelingen 1:8 waar het evangelie in steeds wijder wordende cirkels zich verbreid over de aarde, noemt ds. Roy Calcutta zijn Jeruzalem, West-Bengalen is dan Juda, de overige deelstaten Galilea en de omringende landen de uitersten der aarde. Het is zijn hartsverlangen en zijn met overtuiging ontvangen roeping om een middel te zijn in die stroom van zegen.

Toen ik ds. Bram Krol (van Uitdaging, Agapè) vertelde dat ik naar ds. Roy ging, zei hij: „die man gaat de zendingsgeschiedenis in”.

De tempelbeek van Ezechiël (Ez. 47)

Ds. Roy is ook zeer geïnspireerd door wat Ezechiël zag. Een beek die vanuit de tempel ontstond, die gaandeweg steeds dieper werd en overal waar deze stroom kwam nieuw leven bracht. Zo is het ook zijn wens om die levengevende beek van het evangelie door India te laten stromen. Het levengevende van deze rivier bestaat niet alleen uit het geloof dat ontvangen wordt door hindoes of moslims, maar ook uit een mobiele medische kliniek die naar de dorpen gaat, uit onderwijs dat namens C.M.A. gegeven wordt, uit werkprojecten die mede opgestart worden om de gemeente t.z.t. zelfvoorzienend te maken.... Laat die rivier maar stromen, hij wordt dieper en dieper, breder en breder, het is een werk van God.

De praktijk

Ds. Roy en de zijnen gaan strategisch te werk. In alle 17 distrikten (soort provincies) van West-Bengalen willen ze een (presbyteriaanse) kerk stichten die op haar beurt weer de volgende kerk moet gaan worden van de volgende kerken in dat district. Om dit doel te bereiken trekken ze met een busje (de Gospel-Van) in de zomer en met Kerst het land in om te evangeliseren. Traktaten worden door de studenten uitgedeeld, de film over het leven van Jezus wordt getoond, vaak op plaatsen waar geen elektriciteit is. Ds. Mudde en ik maakten het mee dat we 's avonds op één van de eilanden arriveerden waar een zaklamp de enige

verlichting was, de generator kwam immers gelijk met ons aan....

Ons werk

Onze taak was het om drie weken college te geven aan de studenten van het seminarie. Deze jongemannen waren voor een groot deel zelf de eerste bekeerden vanuit een moslim- of hindoe-achtergrond. Een minderheid was in een christelijk gezin opgegroeid. Er wordt heel wat van deze studenten gevraagd. Van maandag tot en met vrijdag college (wij gaven ook nog 2 van de 3 zaterdagen 's morgens les) en in het weekend naar de gemeente waar ze als (assistent-) evangelist aan verbonden waren. Ze hebben nl. zo snel mogelijk bij het begin van de studie bepaalde verantwoordelijkheden, afhankelijk van hun geestelijke rijpheid en gaven. Mede hierdoor zijn ze zeer praktisch gericht

Op deze markt is onze (theologische) gulden een tientje waard

tijdens de studie. Doelstelling van het seminarie is dat er toegewijde pastors opgeleid worden, geen theologen. Dat heeft tot gevolg dat het niveau van de opleiding die van een gemiddelde bijbelschool in Nederland is.

Honger

Ds. Mudde en ik kozen beide voor een bijbels onderwerp, geen thematisch onderwerp. Ds. Mudde behandelde met de studenten de eerste brief aan de Corinthiërs, een brief geschreven aan een jonge gemeente met veel beginproblemen, iets wat bijna naadloos aansloot bij hun eigen situatie. Ik behandelde de Bergrede, niet alleen omdat hier in notedop de hele leer van Christus staat, maar ook omdat het vele ethische kanten heeft, een heel aantal van de 10 geboden worden door Jezus onder de loep genomen en in een hedendaags jasje gestoken. Uiteraard konden we deze onderwerpen niet afronden, toch hebben we met wat we deden naar het idee van de staf (en van onszelf) een zinvolle bijdrage kunnen leveren. We merkten een geestelijke honger die we niet vaak in eigen land tegenkomen, de zin van deze reizen is daarom evident. Ds. Roy streeft ernaar om ook in het opzicht van het onderwijs zelfvoorzien-

nend te zijn, allerlei stappen worden hiervoor genomen, maar de vervulling van die wens zal nog wel enige tijd duren.

Gezegende export

De zin van uitzendingen als deze ligt niet alleen in de theologische vorming van de studenten, het preken, de evangelisatietoespraken of de catechese doordeweeks. Het feit op zich dat wij daar als nederlandse kerken waren, was een geweldige bemoediging voor ds. Roy en de zijnen. Behalve dat was het een verrijking ook voor ons in Nederland en wel in verschillende opzichten. Toen ik in Heerde de gemeente bedankte namens de kerken in India voor het afstaan van ds. Mudde en mij, zei iemand: „Wij mogen dankbaar zijn dat we dit mogen doen!” De zending komt zo nog dichterbij. Tegelijk is het voor ons als uitgezonden predikanten een verrijkende ervaring om de gemeenschap der heiligen wereldwijd daadwerkelijk te ervaren en om in een andere cultuur bruggen te slaan voor het communiceren van het evangelie. Persoonlijk kan ik zeggen dat mijn geloof gegroeid is door hieraan deel te mogen nemen. Niet alleen doordat we de persoon van ds. Roy meemaakten die zo duidelijk een man Gods is, niet alleen omdat we de pas ontstane gemeenten zagen, maar ook doordat we even op het front mochten staan. Doordat we wisten dat de studenten die we les gaven op hun beurt stromen van zegen wensten te worden, door de kracht van de Heilige Geest, in India, in Nepal, in gebieden die voor westerlingen soms nauwelijks toegankelijk zijn. Doordat we merkten: de Here is iets geweldigs aan het doen in India.

Roepie, sir..

Het meisje op het vliegveld bedelde om een roepie. Met het bedrag van die ene roepie (5 cent) kan ze in India veel meer dan wij met diezelfde stuiver in Nederland zouden kunnen. Dat is een symbool van deze reis: de theologische kennis die wij in Nederland hebben is in een land als India veel meer waard dan in eigen land. Omdat er een tekort is, omdat er meer mee gewerkt wordt. Op deze markt is onze (theologische) gulden een tientje waard.

Wilt u het werk van de EvTa financieel steunen, dan kunt u dat storten op giro 9710 of bankrekening 33.03.03.724 t.n.v. de stichting EvTa, Ommen.

Persschouw

De kwaliteit van het bestaan

Over dit onderwerp refereerde aan het begin van dit jaar Prof. Dr. A. van den Beukel tijdens de predikantenconferentie van de Gereformeerde Bond.

Dr. Ir. Van der Graaf heeft hiervan één en ander weergegeven in 'De Waarheidsvriend'.

Hij vermeldt nl. het volgende:

Als voorbeeld van het instorten van machten noemde prof. Van den Beukel het ineensstorten van het kolonialisme, de bevrijding van de zwarte Amerikanen en de ineensstorting van de Sovjet-Unie. Zo zou ook de technocratische macht ineens kunnen storten: „Het zou van ons, christenen, kunnen komen. Moeten komen misschien wel. Staat aan de bakermat van dat geloof niet dat jonge meisje uit het jaar nul, dat in een visioen de machtigen van hun tronen zag storten? En haar Zoon, die het had over een koninkrijk, niet van deze wereld, waar vrede zou wonen en gerechtigheid? „Wiens rijk geen einde zal hebben”, zegt de geloofsbelijdenis van Nicea. En noemen wij ons geen burgers van dat rijk? Vreemdelingen op aarde, op zoek naar een beter vaderland? Dan zullen we wel een keer moeten veranderen, andere mensen worden. Met dat afgedankte woord: ons bekeren. „Maar gij geheel anders”, zegt de apostel, „gij hebt Christus leren kennen”.

Tijd

Van den Beukel vroeg tenslotte bezinning op het begrip tijd:

„In het begin heb ik het gehad over de tijd, de tijd van de natuurkundigen, de tijd die gemeten wordt in gelijke tijdsdelen, in seconden. De tijd van de tijdmachine, de klok. De tijd die geld is. Iedere dag is even lang als iedere andere dag. Wat een onzin, dames en heren. We weten toch allemaal uit ervaring dat dat onzin is? We weten toch dat er uren zijn die eeuwigheden lijken te duren, die niet om door te komen zijn, en dat er dagen, jaren zelfs, zijn die omvliegen? We weten toch dat de tijd zoals wij die beleven niet in seconden wordt geteld, maar in kwaliteit? In goede en kwade dagen, in uren van intense vreugde, in jaren van verdriet. Dat het er niet om gaat hoe lang we leven, maar hoe we leven, om zin om betekenis. „Men kan wel oud van jaren, maar jong van uren zijn”, zegt de dichter Constantijn Huygens. Van God wordt toch ook gezegd door de psalmdichter: „Voor Hem is één dag als duizend jaren en duizend jaren als één dag?” Voor mij betekent dat gewoon dat God leeft, omdat Hij de tijd niet telt in seconden. Omdat voor Hem één dag Auschwitz wel duizend jaar of nog veel langer duurde.”

Deze indringende opmerkingen van Van den Beukel zijn onze overweging ten volle waard.

Ze zijn van eminente betekenis voor onze geloofsbeleving!

Enschede, O. Mooiweer

Niet door geweld maar door geest (Zacharia) (4)

„Kom vanavond met verhalen...”

Koos Veeffkind

'Achter de soldaten van koning Alexander kwamen de kooplui aan. Handelaars, die allerlei dingen uit Griekenland invoerden waar wij nog nooit van gedroomd hadden. En met de kooplui kwamen ook de ambtenaren mee, de bestuurders van steden en provincies. Want de Griekse koning liet goed voelen wie er in het vervolg de baas was in de wereld: hij!'

Hij liet de volken niet vrij zoals de Perzen deden. Maar hij drong de volken de Griekse manier van denken en leven op. Overal in zijn grote koninkrijk ontstonden vergriekste steden. Aan verschillende steden gaf hij zelfs zijn eigen naam: Alexandrië – in Egypte, in Perzië en in het Verre Noorden en Oosten van zijn koninkrijk. In die Griekse steden liepen Griekse soldaten rond. Griekse ambtenaren deelden de lakens uit. Griekse handelaars brachten hun koopwaar aan de man. Griekse onderwijzers gaven de kinderen les.

En zo leerden de mensen de vreemde taal begrijpen en gebruiken. En met de taal kwamen de verhalen mee. En met de verhalen deed ook het Griekse geloof z'n intrede. En het Griekse geloof is een heidens geloof. Een geloof in veel goden. Een geloof in vergoddelijkte mensen. Door en door een geloof in de mens.

En langzaam maar zeker gingen steeds meer mensen Grieks denken en leven. Koning Alexander was allang dood: die regeerde maar kort. Maar de Griekse geest was niet dood: die leefde verder. Eerst bij de Egyptische en later ook bij de Syrische koningen. En deze geest vergiftigde uiteindelijk ook ons eigen volk...'

Jesua zweeg even alsof hij diep in gedachten was.

'Gaaf u door, vader', riep Mattanja hem terug tot de werkelijkheid.

'Ach, jongen', zuchtte hij, 'onze voorouders hebben heel lang de vergriek-

sing van het leven kunnen tegenhouden. Maar de laatste tijd is ook bij ons het hek van de dam. Toen ik zo oud was als jij ging het nog wel goed. Toen hielpen de Syrische koningen ons zelfs om onze eredienst in stand te houden. Maar de laatste jaren is het steeds harder bergafwaarts gegaan. Onze mensen willen meedoen. Dat staat modern, dat is in. Zelfs onder de priesters zijn er die meer luisteren naar wat de mensen goed en mooi vinden dan naar wat Jahweh in zijn wet zegt. Om het hogepriesterschap wordt gevochten, met geld en met wapens. En wie Jason is, hoef ik jou niet meer te vertellen.

Jij weet niet beter, mijn zoon. Maar Jeruzalem is Jeruzalem niet meer. Er wordt niet meer recht gesproken volgens de wetten van God, maar volgens de wetten van het heidense Griekenland. Onlangs nog hebben ze een gymnasium geopend in de heilige stad. Je weet toch wat dit betekent, nietwaar?'

'Ja, eh, dat is een soort sportschool. Daar doen de jongens snelheids- en behendigheidsspelen. Helemaal naakt, net als in Griekenland zelf'.

'Ja, en dat is nog niet alles. Want ik hoorde laatst in de tempel dat er ook priesters zijn die aan deze spelen meedoen. Stel je voor: priesters die in de tempel hun schaamte moeten bedekken zoals in de wet staat, en die in het gymnasium naakt rondlopen alsof ze heidenen zijn. Er zijn zelfs jonge mannen die niet willen weten dat ze Joden zijn en die daarom hun besnijdenis hebben laten verhelpen'. 'Bedoelt u, vader, dat ze zich hebben laten opereren, zodat je niet meer kunt zien dat ze als baby besneden zijn?' vroeg Mattanja verbaasd.

'Dat bedoel ik', zei Jesua kalm. 'Ze schamen zich voor het verbond dat God met hen gesloten heeft. Ze willen alles doen voor de mensen, als die maar niet zien dat ze kinderen van God zijn. Begrijp je nu dat ik zei: de tijd is wel goed, maar de mensen gebruiken hem zo slecht?!'

Mattanja knikte en zweeg. Zijn vader keek hem eens van opzij aan. Hij zag hoe diep de jongen onder de indruk

was van wat hij had gehoord. Weer bad Jesua in stilte dat de Geest van Jahweh de jongen zou mogen vervullen. Dezelfde Geest die vroeger koning David had geleid.

In de verte zagen ze de stad die nog altijd 'de stad van David' werd genoemd. De stad, waar nog altijd de liederen van David werden gezongen in de tempel. Maar nu ook de stad, waarboven zich donkere wolken samenpakten – de boosheid van de Syrische koning en misschien wel de toorn van de levende God.

Boek- bespreking

Wijs me de weg!

De ondertitel van dit laatst verschenen boek van Prof.dr. W. ter Horst is opvallend: 'Mogelijkheden voor een christelijke opvoeding in een post-christelijke samenleving'. Dit klinkt hoopvol...

Kennelijk zijn er volgens Prof. Ter Horst mogelijkheden voor een christelijke opvoeding. Dit is heel wat anders dan wat in vele recente publikaties over hedendaags opvoeden en ouderschap naar voren wordt gebracht. In die publikaties wordt je als opvoeder geconfronteerd met begrippen als 'combi-ouder', 'monsters van kinderen', 'dynamische ouders' en 'vechrelaties' tussen ouders en hun kinderen. Die omschrijvingen zijn soms pijnlijk herkenbaar voor ouders. Er mag echter niet uit het oog worden verloren dat vele van die beschrijvingen van relaties tussen ouders en kinderen nogal karikuraal zijn.

Overbekende begrippen

Het boek 'Wijs me de weg' ademt een totaal andere sfeer uit en geeft blijk van geheel andere pedagogische beginselen. Getracht wordt om te komen tot een diepgaande bezinning op het doel en vooral ook op de (bruikbare) middelen van een christelijke opvoeding. „Ouders hebben de taak zin te geven aan het leven van hun kind. Kinderen zijn er niet om zin te geven aan het leven van ouders.” In het eerste gedeelte van het boek gaat Ter Horst o.a. in op begrippen zoals liefde, verantwoordelijkheid, zelfbewustzijn, geborgenheid en veiligheid. Deze uitgesloten begrippen probeert hij zo in te vullen dat er weer echtheid mogelijk is tussen ouders

en kinderen (en de Schepper). Christenouders hebben wel degelijk toekomstperspectief. De belofte van de Heer: het Messiaanse Rijk. De weg erheen is via Jezus Christus. Dit is geen verwijzen naar 'de goede oude tijd' en hoe men vroeger opvoedde, maar naar een tijd die 'nieuw is en voor ons ligt' en dat geeft toekomst en mogelijkheden voor nu. Op welke manier leren ouders hun kinderen omgaan en leven in onze werkelijkheid? Naast het 'technisch' d.w.z. metend en tellend met de werkelijkheid omgaan pleit de schrijver voor het onbevanging omgaan met die werkelijkheid namelijk 'beleven aan die werkelijkheid' d.w.z. vanuit verwondering, overgave en ontzag. Ten diepste kan een kind dit met zijn hart, zijn volle bewustzijn. In de bijbel worden gelovigen ook op vele plaatsen aangesproken 'hun hart te verheffen'.

Pedagogisch 'quintet'

Gebaseerd op de scheppingsgedachte ontwikkelt Ter Horst in het tweede gedeelte van het boek een pedagogisch 'quintet': (1) beschermen, (2) verzorgen, (3) overdragen (van kennis en vaardigheden), (4) inleiden (in betekenissen) en (5) inwijden (in geheimen). Voor elk van de vijf terreinen krijgt de opvoeder een speciale taak. Deze zijn resp. de opvoeder als (1) schatbewaarder, (2) tuinier, (3) herder, (4) gids en (5) priester. Voor al die terreinen is de rode draad: het bieden van toekomstperspectief in plaats van het leren produceren en consumeren. Het geven van liefde in plaats van onder-

handelen met elkaar. Het bieden van geborgenheid en veiligheid in plaats van angst en vrees voor de Schepper. In alles klinkt door dat Ter Horst terug wil naar dat wat echt is; dat wat de kern van het mens-zijn is.

De kerkgemeenschap als oase voor het gezin

Ter Horst pleit voor een meer-gezinnen-opvoedingsgemeenschap. Deze gemeenschap zou bijvoorbeeld binnen de kerk gerealiseerd kunnen worden. Samen met meerdere gezinnen nadenken over opvoeden en antwoorden zoeken op vragen waar opvoeders mee zitten. Een kerkelijke gemeenschap die als een oase functioneert. De gemeente mag geen 'wereldvreemde schuilkelder' of losse 'vrijblijvende ontmoetingsplaats' zijn. Helaas is dit vaak wel zo. Kinderen ervaren soms zo weinig liefde en geborgenheid binnen hun kerkelijke gemeente. Ze worden niet gekend of herkend. Zo wordt het steeds moeilijker hun hart te bereiken. Ter Horst schrijft op de voor hem zo kenmerkende, originele wijze zijn filosofische gedachten neer. Heel boeiend, maar soms lijkt het toch wel ver weg van de praktijk. Het boek zet allereerst de lezer aan het denken over zijn eigen grondhouding en geeft aanknopingspunten om vanuit een veranderende houding met de kinderen op weg te gaan. De titel maakt waar wat er staat: er wordt een weg gewezen! Dat maakt het boek zo anders dan van hen die veelal overkritisch waarnemen hoe de heden-

daagse generatie opvoeders hun kinderen opvoeden tot zelfstandigheid om daarna zo snel mogelijk aan de eisen en het tempo van de volwassenwereld mee te kunnen doen. Deze kinderen worden bestempeld als de 'achterbankgeneratie'. Kinderen die vele uren per week op de achterbank van de auto doorbrengen met een ouder als chauffeur om hun druk bezette agenda's af te werken. Maar veel verder dan een constatering van deze situaties komt het dikwijls niet.

Schuldgevoel

Ter Horst schrijft bevlogen en hij geeft inspirerende doorkijkjes. Maar soms gaat hij wel erg kort door de bocht. Hoe zal het ouders vergaan die het moeilijk vinden om een gids te zijn om hun kinderen ontdekkend en onbevanging te leren kijken naar de werkelijkheid? Het mislukt zo vaak om van binnen uit naar de alledaagse dingen te kijken. Ik zou me kunnen voorstellen dat deze ouders afhaken of een schuldgevoel krijgen. Aan de andere kant biedt het boek bruikbare en herkenbare voorbeelden voor hen die het 'toch' willen proberen. Het vraagt wel veel van de lezer. Het vraagt de wil om diep bij zichzelf naar binnen te kijken. Maar het is de moeite waard.

N.a.v.: W. ter Horst, *Wijs me de weg!* 176 pagina's, f 29,50. De uitgever is Kok, Kampen (1995).

Marja Bos-Meeuwsen, Pijnacker

Voor de kinderen

Hieronder staat een groot aantal woorden waarvan er na het uitvoeren van de volgende opdrachten nog maar een paar overblijven.

Deze woorden vormen een tekst uit Handelingen die te maken heeft met het komende Pinksterfeest.

Je moet ze alleen nog wel in de goede volgorde zetten en kijk uit met de woordjes van twee, vijf en zeven letters dat je die goed zet.

Streep alle woorden weg die:

1. als je er Boot achter zet een vaartuig worden
2. van voor naar achter en van achter naar voor gelezen hetzelfde woord blijven
3. meisjesnamen zijn
4. een vogaan in zich verborgen hebben.

ANNEKE – ARENDSOOG – DE – DOOPT – DUIFGRIJS – EILIZABETH – ELLY – GEDOOPT – GEEST – GIEREN – GIJ – HEILIGE – JANNIE – JOHANNES – JOKE – KARIN – KIPPESOEP – KOOK – LEPEL – MAAR – MARIA – MEESTER – MET – MET – MIRJAM – MOTOR – MUIL – NEMEN – ONDERZEE – PAP – PLEZIER – POP – RAAR – RADAR – ROEI – ROTOR – SLEEP – SNIPVERKOUDEN – STOOM – SPEED – SUZANNE – TEMET – TINEKE – TOT – VEER – WATER – WORDEN – ZULT.

□ □ □ □ □ □ □ □

□ □ □ □ □ □ □ □

□ □ □ □

□ □ □ □ □ □ □ □

□ □ □ □ □

□ □ □

□ □ □ □ □ □

□ □ □ □ □

□ □ □ □

□ □ □ □ □ □ □ □ □ □

□ □ □ □ □ □ □ □

□ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □

□ □ □ □ □ □ □ □ □ □

De oplossing van de vorige maal was: HEMELVAART

G. Wijkhuizen-van Vuuren

In dat huis daar woont een vrouw

Vrouw-zijn

Op bezoek bij een opgewekte oude dame, neemt het tamelijk lichtvoetige gesprek een onverwachte wending.

„Wij vrouwen hebben van die moeilijke periodes in ons leven, vindt u ook niet, mevrouw? Er zijn van die dagen dat je niets kunt hebben. Dan moet niemand iets tegen je zeggen want dan is het mis. Mijn man heeft ermee leren omgaan. Och, dominee, u bent ook maar een man, weet u veel hoe wij ons voelen? Jullie hebben dat gewoon niet. Nou ja, misschien een beetje, maar bij ons komt het steeds maar weer terug, en dat is best zwaar.”

Ik kijk vlug even naar Koos, die tegenover mij zit. Hij knikt instemmend en ik weet wat hij denkt. Want hij heeft er ook mee leren omgaan. Maar wist je vroeger veel? Je had onverklaarbare depressieve gevoelens. Ik kreeg zelf door waarom het met een zekere regelmaat terugkeerde. Hormonen kunnen gekke dingen met je doen. Pas de laatste jaren lees je daar veel over en dan krijgen die gevoelens een plaats. Het is verklaarbaar.

Als je weet hoe het komt en dat je niet de enige bent die zo gek in mekaar zit, dan kun je ermee leven.

Ik ben altijd maar dankbaar dat Marcus 5:25-34 in de bijbel staat. Want volgens mij valt onder die noemer alles wat vrouwen op dat gebied moeten meemaken. Je kunt als man nog zo'n goede psycholoog of gynaecoloog zijn, je weet niet wat een vrouw echt voelt. Het is goed, dat je op dit punt nou juist tegen de Here Jezus niet hoeft te zeggen: „Och, Heer, u bent ook maar een man, weet u veel hoe ik me voel?” Jaren geleden heb ik er dit eens over opgeschreven:

*Het is een depressie
– vrouwen hebben dat vaak –
Here Jezus
u bent mens geweest
– maar geen vrouw –
toch heeft u vrouwen genezen
dan weet u ook wel
wat het is
vrouw te zijn.*

*Ytje Veeffkind-Eenkhorn,
Amersfoort*

Kerkenieuws

Maastricht

De regionale vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken in het Zuiden heeft op 19 april 1996 besloten in te stemmen met het besluit van de kerkenraad van de NGK Maastricht om ds. W.M. van der Vegt los te maken van de gemeente van Maastricht. Het ontslag is verleend conform artikel 10 van het Akkoord van Kerkelijk Samenleven (Artikel 10 van het Akkoord van Kerkelijk Samenleven: „Ontslag uit de dienst om gewichtige redenen. Indien een predikant om gewichtige redenen zijn gemeente niet langer kan dienen, zonder dat hij zich heeft schuldig gemaakt aan een zonde die tuchtwaardig maakt, zal hem ontslag kunnen worden verleend, echter niet zonder goedkeuring van de regionale vergadering van het ressort waar toe zijn gemeente behoort, en met bewilliging van een genabuurde regionale vergadering. Aan deze vergadering zal ook de beslissing staan of de betrokkene al dan niet beroepbaar blijft. In overleg met de regionale vergadering zal de kerkenraad een regeling treffen voor het levensonderhoud gedurende de tijd dat de ontslagen dienaar niet door een andere gemeente beroepen is of door andere arbeid in eigen levensonderhoud kan voorzien. Deze regeling zal in het algemeen een tijdelijk karakter dragen.”) De genabuurde regio Dordrecht-Gorinchem heeft in dit besluit bewilligd. De Regio van de kerken in Zuiden heeft besloten dat ds. Van der Vegt beroepbaar blijft in de Nederlands Gereformeerde Kerken.

De raad van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Maastricht

Culemborg

Het postadres van ds. J.A. de Vries luidt: Postbus 134, 4100 AC Culemborg.

U wordt verzocht dit adres te vermelden op *alle* voor *hem* bestemde postzendingen.

Radiokerkdienst

Op 23 juni a.s. is er om 17.00 uur een radiokerkdienst van de NGK te Doorn. Voorganger dr. R.R. Ganzevoort.

Deventer

Sinds zondag 28 april j.l. worden de kerkdiensten gehouden in het kerkgebouw van de Baptisten Gemeente, Binnensingel 16. Aanvang van de diensten: 8.30 uur en 16.45 uur.

Stagg

Aan het Jaarverslag 1995 ontleen wij ondermeer:

- Het eerder aangekondigde beleidsplan kwam gereed en werd toegezon- den aan alle diaconieën en besproken in de Centrale Diaconale Conferentie.
- De Stagg vierde dit jaar haar 25-jarig bestaan, hetgeen in een symposium voor predikanten en de theologiestedenten tot uitdrukking werd gebracht.
- De hulpverlening aan cliënten was eind 1995 groter dan aan het begin van het jaar.
- In 2 Gemeenten (Groningen en Rotterdam/Overschie) werd voorlichting gegeven over het werk van de Stichting.
- De personele samenstelling van het hulpverleningsteam bleef in kwantita- tieve zin gelijk aan 1994.
- De baten- en lastenrekening 1995 sluit met een tekort van f 10.000,-. Het bestuur beraadt zich op maatregelen, die een structureel gezond financieel beleid waarborgen.

Stichting Evangelische Huisvesting Utrecht

De Stichting Evangelische Huisvesting (SEH) te Utrecht stelt zich ten doel jon- geren die voor het eerst zelfstandig gaan wonen, en een lange reisafstand van het ouderlijk huis naar Utrecht te overbruggen hebben, voor een jaar onderdak te geven in een christelijk geïnspireerde omgeving. Je woont zelf- standig, maar maakt tegelijk deel uit van een woongemeenschap die is samengesteld uit negen jongeren en het hoofdbewonersechtpaar. Wanneer je voor het komende studiejaar nog een kans wilt maken op een kamer in het huis aan de Boomstraat, dan moet je snel een aanmeldingsformulier aanvr- agen bij het secretariaat van de SEH, Postbus 42, 3500 AA Utrecht. Aanmel- ding kan nog tot 1 juni 1996.

C.O.G.M.A., Dankbetuiging

Hartelijk dank, mede namens mijn echtgenote, allereerst aan het bestuur COGMA en voorts aan allen die de dag van 20 april voor ons onvergetelijk hebben gemaakt. De Koninklijke onderscheiding die mij ten deel is gevallen, dank ik mede aan onze Nederlands Gereformeerde Kerken die het COGMA regelmatig van de beno- digde financiën hebben voorzien. De eer die H.M. de Koningin mij heeft willen bewijzen is mede een eerbetoon aan alle Nederlands Gereformeerde Kerken. Lof zij de Heer. H.J. Bosch en echtgenote, Walkotte- landen 40, 7542 MR Enschede

Stichting Kuria

De Amsterdamse Stichting start een christen-buddyproject voor aids- en kankerpatiënten.

Voor informatie over dit project kunt u contact opnemen met José van Nus-Stad, tel.: 020 – 6 790 797, telefax: 020 – 6 737 220.

Voor informatie over de stichting Kuria kunt u contact opnemen met Corry van Tol-Verhagen en/of Jaap Gootjes. De stichting is gevestigd aan het Vale-riusplein 6 te Amsterdam.

Theologische Universiteit

Apeldoorn – Inschrijving

De vooropleiding Latijn en Grieks, nodig voor studenten, die wat deze talen betreft een deficiëntie hebben, wordt in één jaar gegeven. Dit – enigszins verlengde – cursusjaar begint op 3 juni 1996 en wordt in Kampen gevolgd. In verband daarmee stelt het college van hoogleraren van de Theologische Universiteit van de Christelijke Gereformeerde Kerken te Apeldoorn hen, die in het studiejaar 1996/1997 aan deze cursus deel willen nemen, in de gelegenheid zich op D.V. vrijdag 24 mei 1996 vanaf 14.00 uur in te laten schrijven in het gebouw van de Universiteit, Wilhelminapark 4 te Apeldoorn. Wij stellen het op prijs wanneer u zich vooraf telefonisch aanmeldt (055 5213156).

Voor inschrijving aan de Universiteit in Apeldoorn wordt een verklaring van instemming met de gereformeerde belijdenis gevraagd. Verder zijn 2 pasfoto's en een eindexamen van het VWO vereist of een daarmee gelijkgesteld getuigschrift.

Studenten die geen Latijn en/of Grieks meer behoeven te doen, kunnen zich laten inschrijven (naar artikel 16) op vrijdag 28 juni a.s. vanaf 14.00 uur. Ook wat deze inschrijving betreft, stellen wij het op prijs wanneer u zich tevoren aanmeldt.

Namens het college van hoogleraren, dr. J. de Vuyst, secr.

Weet waarom je gelooft!

Korte cursus apologetiek

- * Bezinning op het wat, waarom en hoe van geloofsverantwoording in deze tijd
- * Welke redenen hebben mensen om géén christen te zijn
- * Nadenken over onze reactie op vragen rondom het lijden/kwaad

* Wat is de positie van het christelijk geloof in een pluralistische samenleving?

* Hoe gaan we om met onverschilligheid voor het Evangelie ('waar voor jou, maar niet voor mij')?

Deze elementen komen aan de orde in een avondcursus apologetiek. De cursus is bedoeld voor ambtsdragers en gemeenteleden, die met andersdenkenden het gesprek willen aangaan over het christelijk geloof. Vanuit een bijbels-theologische fundering wordt toegewerkt naar de praktijk.

De cursus wordt gehouden op maandagavond, 13, 20 mei, 3 en 10 juni 1996 in de Christelijk Gereformeerde Kerk te Papendrecht.

Aanvang: 19.30 uur. Kosten: f 90,- per persoon, f 165,- per echtpaar. De avonden worden verzorgd door stafleden van De Wittenberg en enkele gastsprekers.

Bouwen en vertrouwen

Korte cursus gemeente-opbouw

* Bouwen aan een gezonde(n) gemeente

* Visie, beleid en praktijk

* Bijbelstudie, gebed, en opbouw van de gemeente

* De relatie tussen ambten en gaven.

Boeiende onderwerpen over gemeente-zijn in deze tijd. Vanuit een bijbels-theologische fundering wordt in deze cursus toegewerkt naar de praktijk.

De cursus wordt gehouden op 14, 21, 28 mei en 4 juni 1996 in het gebouw van De Wittenberg te Zeist.

Aanvang: 19.30 uur.

Kosten: f 90,00 per persoon, f 165,00 per echtpaar.

De avonden worden verzorgd door stafleden van De Wittenberg.

Voor meer informatie over beide cursussen en opgave: Krakelingweg 10, 3707 HV Zeist.

Telefoon: 030 – 6924166.

Dankbetuiging

Wij willen u hartelijk bedanken voor uw medeleven dat wij na het plotseling overlijden van mijn lieve man en onze lieve vader en opa

Gerrit Hendrik van der Kruk

mochten ontvangen.

Uw warme belangstelling is in deze moeilijke dagen voor ons tot grote steun geweest.

Door het grote aantal reacties is het voor ons onmogelijk iedereen persoonlijk te bedanken.

M.S. van der Kruk-van der Kaaij
Kinderen en kleinkinderen

Monster, mei 1996

ngj

'Samen thuisraken in de bijbel'

Een dun boekje. Leuk om te zien, makkelijk om te lezen. Dertig bladzijden met waardevolle tips voor het verenigingswerk. Dat is de nieuwe handleiding van het NGJ.

Geschreven voor jeugdverenigingen, maar zeker ook bruikbaar voor andere bijbelkringen.

't Gaat over de keuze van onderwerpen, 't gebruik van de bijbel en hulpmiddelen. Maar ook over de organisatie van de club en over de manier waarop christenen met elkaar communiceren.

Handig, voor het nieuwe seizoen. Voor f 2,50 heb je hem.

Bestellen bij Joke Vos-Niewold, Wittgensteinlaan 347, 1062 KJ AMSTERDAM, tel. 020-6153770.

